

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
معاونت اقتصادی
اداره حسابهای اقتصادی

ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران در سال ۱۳۷۸

شهریور ۱۳۸۲

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۲	فصل اول : کلیاتی در مورد ماتریس حسابداری اجتماعی (SAM)
۲	۱-۱- ماتریس حسابداری اجتماعی چیست؟
۳	۲-۱- ساختار اصلی ماتریس حسابداری اجتماعی
۸	فصل دوم: ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران
۸	۱-۲- تجربه تهیه ماتریس حسابداری اجتماعی در ایران
۹	۲-۲- ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران در سال ۱۳۷۸ و نوع آن
۹	۳-۲- ساختار ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران در سال ۱۳۷۸
	فصل سوم : پایه های آماری و نحوه برآورد بلوکهای ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران در
۱۲	سال ۱۳۷۸
	۱-۳- چگونگی محاسبه و برآورد اجزای ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران مرتبط با جداول
۱۳	عرضه و مصرف
۱۳	۳-۱-۱- ارزش ستانده فعالیت های اقتصادی
۱۳	۳-۱-۲- واردات کالاها و خدمات
۱۴	۳-۱-۳- حاشیه های بازرگانی
۱۵	۳-۱-۴- حاشیه های حمل و نقل
۱۶	۳-۱-۵- خالص مالیات های بر محصول
۱۶	۳-۱-۶- مصارف واسطه
۱۷	۳-۱-۷- مصارف نهایی
۱۷	۳-۱-۷-۱- مخارج مصرفی بخش خصوصی
۱۸	۳-۱-۷-۲- مخارج مصرفی بخش دولت

۱۸	۳-۱-۷-۳- صادرات کالاها و خدمات
۱۹	۳-۱-۷-۴- تغییر در موجودی انبار
۱۹	۳-۱-۷-۵- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص
۲۱	۳-۱-۸- ارزش افزوده و اجزای آن
۲۱	۳-۱-۸-۱- جبران خدمات کارکنان
۲۲	۳-۱-۸-۲- مازاد عملیاتی و درآمد مختلط
۲۲	۳-۱-۸-۳- خالص سایر مالیات های بر تولید
۲۳	۳-۲- چگونگی محاسبه و برآورد سایر اجزای ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران در سال ۱۳۷۸
۲۳	۳-۲-۱- حساب تخصیص درآمد
۲۴	۳-۲-۱-۱- بهره (سود سرمایه مالی)
۲۵	۳-۲-۱-۲- درآمد توزیع شده شرکتها
۲۶	۳-۲-۱-۳- درآمد حاصل از سرمایه گذاری ذخایر بیمه
۲۶	۳-۲-۱-۴- بهره مالکانه منابع طبیعی (رانت)
۲۷	۳-۲-۲- حساب توزیع ثانویه درآمد
۲۷	۳-۲-۲-۱- مالیاتهای جاری بر درآمد و ثروت
۲۸	۳-۲-۲-۲- سهمیه ها و بهره مندیهای تامین اجتماعی
۲۸	۳-۲-۲-۳- بهره مندیهای اجتماعی نقدی
۲۸	۳-۲-۲-۴- سایر انتقالات جاری
۳۰	۳-۲-۳- حساب مالی و حساب دنیای خارج
۳۱	فصل چهارم: خلاصه نتایج ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران در سال ۱۳۷۸
۳۸	منابع و مآخذ

بسمه تعالی

مقدمه

امروزه جهت بررسی موضوعات و سیاستهای مختلف اقتصادی در سطوح کلان از ابزارهای مختلفی استفاده می‌گردد. دو نمونه از این ابزارها جداول داده - ستانده و ماتریس حسابداری اجتماعی می‌باشند. چنانکه می‌دانیم جداول داده - ستانده چارچوبی برای بررسی ارتباط میان صنایع و بخش‌ها در اقتصاد یک کشور بوده و پیوندهای موجود میان بخشهای تولید کننده و مصرف کننده در اقتصاد را نشان می‌دهند. هر چند جداول داده - ستانده در خصوص تجزیه و تحلیل‌های اقتصادی نظیر ارتباط میان تقاضای نهایی و میزان ستانده رشته فعالیت‌های مختلف، ساختار تقاضا، اشتغال، قیمت‌ها و... ابزاری قوی می‌باشند، ولی به دلیل اینکه چگونگی جریان ارزش افزوده به نهادهای اجتماعی توسط این جداول منعکس نمی‌شود، لذا نمی‌تواند تاثیر سیاستهای اقتصادی اتخاذ شده را بر خانوارها و سایر نهادها نشان دهند. برخلاف جداول داده - ستانده، ماتریس حسابداری اجتماعی عمدتاً بر نقش خانوارها در اقتصاد و چگونگی ایجاد و توزیع درآمد آنها متمرکز بوده و در نتیجه ابزار بسیار کارآمدی برای بررسی سیاستهای توسعه اقتصادی و نیز موضوعات مربوط به توزیع درآمد می‌باشد. به عبارت دیگر در جداول داده - ستانده، مبادلات اقتصادی بدون توجه به سوابق و زمینه‌های اجتماعی مبادله کنندگان ثبت می‌گردد، درحالی‌که در ماتریس حسابداری اجتماعی برخلاف حسابهای ملی، به جای اینکه صرفاً فعالیت‌های اقتصادی یا مالی نهادها ملاکی برای طبقه بندی نهادهای مختلف قرار گیرد، زمینه‌ها و سوابق اجتماعی - اقتصادی این نهادها، معیار اصلی برای طبقه بندی آنها می‌باشد.

گزارش حاضر که حاوی ماتریس حسابداری اجتماعی سال ۱۳۷۸ اقتصاد ایران می‌باشد، از چند بخش به شرح زیر تشکیل شده است. بخش اول به مرور کلیاتی در مورد ماتریس حسابداری اجتماعی که شامل تعریف و ساختار اصلی این ماتریس می‌باشد اختصاص یافته است. در بخش دوم ضمن بیان تجربیات صورت گرفته در خصوص تهیه ماتریس حسابداری اجتماعی در اقتصاد ایران به معرفی ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران در سال ۱۳۷۸ و نوع آن پرداخته شده و ساختار حسابهای موجود در این ماتریس به صورت کلی بیان گردیده است. در بخش سوم گزارش، پایه‌های آماری و نحوه برآورد بلوکهای ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران در سال ۱۳۷۸ به تفصیل تبیین گردیده و در بخش پایانی نیز خلاصه‌ای از نتایج این ماتریس ارائه گردیده است.

فصل اول: کلیاتی در مورد ماتریس حسابداری اجتماعی^۱ (SAM)

۱-۱- ماتریس حسابداری اجتماعی چیست؟

ماتریس حسابداری اجتماعی در واقع بیان ماتریسی حسابهای ملی با تاکید بر ابعاد اجتماعی انواع مبادلات در بخشهای واقعی و مالی است که بر پایه توالی حسابهای مندرج در سیستم حسابهای ملی قابل ارائه است. با توجه به محدودیتها و نارسائیهای جداول داده - ستانده در بررسیهای همزمان مسائل اقتصادی و اجتماعی و نیز به منظور نظام مند کردن آمارهای اجتماعی در قالب یک ماتریس جبری، با بسط جداول داده - ستانده، ماتریس حسابداری اجتماعی تهیه می گردد. تکنیک داده - ستانده در ماتریس حسابداری اجتماعی به صورت جدول عرضه - مصرف (Supply-Use) نمودار شده و سپس همه فرآیندهای تولید و مصرف درآمد برای هر یک از بخشهای نهادی اقتصاد در آن نشان داده می شود. بر این اساس می توان گفت که ماتریس حسابداری اجتماعی، ارائه ماتریسی شکل حسابهای ملی است که از طریق آن، ارتباط میان جدول عرضه - مصرف و نیز حسابهای بخشهای نهادی اقتصاد به کامل ترین و تفصیلی ترین شکل ممکن نشان داده می شود. در بسیاری موارد از ماتریس حسابداری اجتماعی در برنامه ریزیها و سیاستگذاریهای اقتصادی - اجتماعی و نیز به منظور تجزیه و تحلیل ارتباط موجود میان ویژگیهای ساختاری یک اقتصاد و به ویژه چگونگی توزیع درآمد و هزینه در گروه های مختلف خانوارها استفاده می شود. در واقع ماتریس حسابداری اجتماعی ابزاری است که با استفاده از آن می توان به بررسی همزمان موضوعات اقتصادی - اجتماعی نظیر رشد اقتصادی و مسائل مربوط به توزیع درآمد پرداخت و با کمک آن ارتباط متقابل میان متغیرهای مختلف اقتصادی نظیر تولید، درآمد، مصرف و تشکیل سرمایه را در قالب یک ماتریس واحد ملاحظه نمود. شایان ذکر است که میان ماتریس حسابداری اجتماعی و حسابهای ملی ارتباط نزدیکی وجود دارد و تاکید این ماتریس بر نقش افراد و خانوارها در اقتصاد، عمدتاً با تفکیک نهاد خانوار و نیز نیروی شاغل در بازار کار صورت می پذیرد.

به طور کلی ماتریس حسابداری اجتماعی یک سیستم اطلاعاتی و آماری است که شامل اطلاعات و آمارهای اجتماعی و اقتصادی برای اقتصاد یک کشور می باشد. منابع آماری مورد استفاده در این ماتریس عمدتاً جداول داده - ستانده، آمارهای درآمد ملی و نیز آمارهای مربوط به درآمد و هزینه خانوارها می باشد.

^۱ Social Accounting Matrix

بنابراین ملاحظه می‌گردد که ماتریس حسابداری اجتماعی بسیار گسترده تر از جداول داده-ستانده و حسابهای ملی است که به صورت قراردادی تهیه می‌گردند و اطلاعات بسیار تفصیلی تری در مورد انواع مختلف مبادلات صورت گرفته در اقتصاد توسط این ماتریس ارائه می‌گردد.

همانگونه که قبلاً نیز اشاره گردید، ماتریس حسابداری اجتماعی پایه ای است برای تجزیه و تحلیل همزمان موضوعات مربوط به رشد اقتصادی و توزیع درآمد در قالب یک چارچوب واحد. به عنوان مثال با استفاده از این ماتریس می‌توان به چگونگی توزیع درآمد عوامل تولید به تفکیک منشا داخلی و خارجی این درآمدها میان گروه‌های مختلف نهادی و همچنین نحوه توزیع مجدد درآمد میان این گروه‌ها پی برد. بعلاوه چگونگی تخصیص هزینه نهادهای مختلف میان مصرف، سرمایه‌گذاری و پس‌انداز توسط ماتریس حسابداری اجتماعی نشان داده می‌شود. به طور کلی می‌توان دو هدف عمده از تهیه ماتریس حسابداری اجتماعی را به شرح زیر برشمرد^۱:

۱- سازماندهی و ارائه اطلاعاتی در خصوص ساختار اقتصادی و اجتماعی یک کشور در یک دوره زمانی مشخص.

۲- فراهم نمودن پایه آماری منسجم در جهت طراحی یک مدل معقول که از یک سو قابلیت ارائه تصویری ایستا از اقتصاد کشور را داشته و از سوی دیگر قادر به شبیه‌سازی اثرات ناشی از اتخاذ سیاستهای مختلف اقتصادی باشد.

۱-۲- ساختار اصلی ماتریس حسابداری اجتماعی

ماتریس حسابداری اجتماعی، یک نوع سیستم حسابداری است که در آن جریان‌های درآمد و هزینه میان نهادها و بخشهای مختلف اقتصاد در قالب سطرها و ستونهای یک ماتریس نشان داده می‌شود. در این ماتریس هر حساب کلان اقتصادی توسط یک ستون که نشان‌دهنده پرداختها و یک سطر که نشان‌دهنده دریافتهای آن حساب می‌باشد منعکس می‌گردد. به عبارت دیگر این سیستم حسابداری در قالب یک ماتریس مربع با سطرها و ستونهایی تهیه می‌گردد که هر یک از سطرها و ستونها از یک سو اطلاعاتی در مورد تولید و درآمد ایجاد شده توسط گروه‌ها و نهادهای مختلف ارائه نموده و از سوی دیگر آمارهای

^۱ Huseyin SEN (۱۹۹۶) "Social Accounting Matrix (SAM) And Its Implications For Macroeconomic Planning"

مربوط به هزینه های صورت گرفته توسط این نهادها را نشان می دهند. بنابراین دریافت های هر نهاد به عنوان درآمد در سطرهای ماتریس و پرداخت های صورت گرفته توسط هر نهاد نیز به عنوان هزینه در ستونهای آن نشان داده می شود. در این ماتریس کل دریافتها و پرداختها و در نتیجه مجموع سطرها و ستونها برای هر حساب با هم برابر بوده و این برابری برای کل دریافتها و پرداختهای هر نهاد نیز باید برقرار باشد. انتخاب تعداد سطرها و ستونهای این ماتریس با توجه به ماهیت و شرایط اقتصادی هر کشور و نیز با در نظر گرفتن اهداف تهیه این ماتریس قابل انعطاف بوده و این عوامل به ترتیب درجه تفکیک پذیری و نیز تعداد سطر و ستونهای ماتریس را تعیین می کنند. چنانکه اشاره گردید، هر یک از سطرها و ستون های ماتریس حسابداری اجتماعی نشانگر حسابهای مختلف در سیستم اقتصادی است و ارقام مربوط به آنها نیز به نوبه خود ارزش مبادلات انجام شده میان این حسابها را در یک کشور و در یک دوره زمانی معین نمایش می دهد. برای هر حساب مشخص و در نتیجه هر جفت سطر و ستون معین، اقلام وارد شده در سطرها نشانگر دریافتها و یا درآمدهای آن حساب و اقلام ستون متناظر با این سطرها نیز میزان پرداختی ها و هزینه های مربوط به آن حساب را نشان می دهد. به طور کلی در هر سیستم اقتصادی، کلیه درآمدها باید با هزینه های متناظر خود برابر بوده و این برابری برای کلیه سطرها و ستونهای متناظر در ماتریس حسابداری اجتماعی نیز باید برقرار باشد. بنابراین به عنوان مثال رقمی که در سطر i و ستون j این ماتریس قرار دارد نشاندهنده هزینه های پرداختی حساب j است که توسط حساب i دریافت شده است.

اجزای اصلی ماتریس حسابداری اجتماعی به شکل خلاصه شده در جدول شماره ۱ نشان داده شده است. بر اساس این جدول، ماتریس حسابداری اجتماعی را می توان به طور کلی بر حسب حسابهای درونزا^۱ و برونزا^۲ نشان داد. حسابهای درونزا حسابهایی هستند که درآمد آنها در چارچوب ارتباطات در نظر گرفته شده در مدل تعیین می شود، در صورتیکه درآمد حسابهای برونزا در خارج از این چارچوب تعیین می گردد. در حالت استاندارد، حسابهای تولید، حساب عوامل تولید و حساب نهادها (شامل خانوارها و شرکتهای) حسابهای اصلی درونزای ماتریس حسابداری اجتماعی را تشکیل می دهند و سایر حسابها که شامل حسابهای دولت، سرمایه و دنیای خارج می باشند، به عنوان حسابهای برونزا در نظر گرفته می شوند. مبادلات میان بخشهای مختلف تولیدی توسط ماتریس T_{11} نشان داده می شود. T_{21} ماتریسی است که پرداختی تولید کنندگان به

^۱ Endogenous

^۲ Exogenous

عوامل تولیدی یعنی کار، سرمایه و زمین را نشان می دهد و در واقع ماتریس انتقال ارزش افزوده از فعالیت های تولیدی به عوامل تولید می باشد. $T_{۳۳}$ ماتریس تخصیص درآمد عوامل تولیدی به خانوارها (مالکان عوامل تولید) است و ماتریس $T_{۱۳}$ نیز چگونگی مصرف درآمد خانوارها را بیان می کند. بدین ترتیب ملاحظه می شود که مجموع اقلام سطری حساب تولید، مجموع درآمد تولیدکنندگان را در یک دوره زمانی مشخص یکساله نشان می دهد که از سه بخش تشکیل شده است: درآمد حاصل از فروش قسمتی از محصولات تولیدی خود به عنوان کالاهای واسطه ای به سایر بخش های تولیدی (ماتریس $T_{۱۱}$)، مصرف نهایی خانوارها از کالاهای تولید شده (ماتریس $T_{۱۳}$) و "مصرف نهایی دولت، تشکیل سرمایه و صادرات کالاهای تولیدی" (بردار X_1). جمع اقلام ستون مذکور نیز هزینه بخش های تولیدی را نشان می دهد که شامل پرداخت جهت خرید کالاهای واسطه ای از سایر تولیدکنندگان (ماتریس $T_{۱۱}$)، پرداخت به عوامل تولیدی تحت عناوین جبران خدمات و مازاد عملیاتی (ماتریس $T_{۲۱}$) و نیز پرداخت به دولت و دنیای خارج به صورت مالیات و واردات (بردار L_1) می باشد. جمع سطری حساب عوامل تولید، درآمد عوامل تولید را نشان می دهد که از دو منبع ناشی می شود: درآمد حاصل از فروش خدمات آنها به تولیدکنندگان به صورت جبران خدمات و مازاد عملیاتی (ماتریس $T_{۲۱}$) و همچنین درآمد عوامل تولید از دنیای خارج (بردار X_2). عوامل تولید، درآمدهای حاصله را به صورت درآمد نیروی کار و سود به خانوارها (ماتریس $T_{۳۲}$) و همچنین دنیای خارج (بردار L_2) تخصیص می دهند که به صورت اقلام ستونی حساب عوامل تولید نشان داده شده است. سطر سوم کل درآمدهای نهادها شامل خانوارها و شرکتها را نشان می دهد که شامل درآمد حاصل از مالکیت عوامل تولید (ماتریس $T_{۳۲}$)، درآمدهای انتقالی بین نهادها (ماتریس $T_{۳۳}$) و نیز پرداختهای انتقالی دولت و دنیای خارج به این نهادها (بردار X_3) می باشد. هزینه خانوارها و شرکتها نیز شامل مصرف کالاها و خدمات تولید شده در داخل (ماتریس $T_{۱۳}$)، پرداختهای انتقالی به نهاد خانوار و شرکتها (ماتریس $T_{۳۳}$) و پرداخت به دنیای خارج و دولت تحت عنوان واردات و مالیات و همچنین پس انداز نهاد خانوار (بردار L_3) می باشد. حسابهای برونزا نیز چنانکه قبلاً اشاره گردید شامل دولت، سرمایه و دنیای خارج است. درآمد های این حساب شامل مالیاتهای دریافتی از تولیدکنندگان توسط دولت، واردات کالاهای واسطه ای و سرمایه ای توسط تولیدکنندگان و مجموع پس انداز دولت (بردار L_1)، پرداختی عوامل تولید به دنیای خارج (بردار L_2)، هزینه های مصرفی خانوارها بابت واردات کالاهای مصرفی،

پرداختی نهادها به دنیای خارج و همچنین پس انداز خانوارها و شرکتهای (بردار L_3) و دریافتی از دنیای خارج (ماتریس R) می باشد. هزینه های حسابهای برونزا نیز مشتمل بر پرداختی دولت جهت خرید کالاها و خدمات ، تشکیل سرمایه و صادرات (بردار X_1)، درآمد عوامل تولید از دنیای خارج (بردار X_2) و درآمد نهادها از دنیای خارج (بردار X_3) و پرداختی به دنیای خارج (ماتریس R) می باشد. Y_x, Y_3, Y_2, Y_1 به ترتیب مجموع درآمد تولید کنندگان، عوامل تولید، خانوارها و سایر حسابها و Y'_x, Y'_3, Y'_2, Y'_1 نیز به ترتیب مجموع هزینه تولید کنندگان، عوامل تولید، خانوارها و سایر حسابها را نشان می دهند.

جدول شماره ۱- ماتریس حسابداری اجتماعی کلان بر حسب حساب های درونزا و برونزا

جمع ورودی ها (درآمدها)	حساب های درونزا			ورودی ها	خروجی ها
	حساب های برونزا	حساب ۱- حساب تولید	حساب ۲- حساب عوامل تولید		
Y_1	X_1	T_{13}	۰	T_{11}	حساب های درونزا ۱- حساب تولید
Y_2	X_2	۰	۰	T_{21}	۲- حساب عوامل تولید
Y_3	X_3	T_{33}	T_{33}	۰	۳- حساب درآمد (خانوارها)
Y_x	R	L_3	L_2	L_1	حساب های برونزا ۱- سایر حساب ها (دولت، سرمایه، دنیای خارج)
	Y'_x	Y'_3	Y'_2	Y'_1	جمع خروجی ها (هزینه ها)

فصل دوم: ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران

۲-۱- تجربه تهیه ماتریس حسابداری اجتماعی در ایران

تاکنون چهار ماتریس حسابداری اجتماعی برای اقتصاد ایران تهیه شده است. اولین ماتریس حسابداری اجتماعی در سال ۱۳۴۹ توسط برنامه جهانی اشتغال دفتر بین المللی کار^۱ تدوین گردیده است. تجربیات بعدی در مورد تهیه این ماتریس مربوط به سالهای ۱۳۵۱، ۱۳۷۵ و ۱۳۷۹ می باشد. در ماتریسهای حسابداری اجتماعی سالهای ۱۳۴۹ و ۱۳۵۱ دوازده بخش اقتصادی در نظر گرفته شده است. در این ماتریسها، نهادها بر مبنای مالکیت به دو نهاد خصوصی (خانوارها) و دولتی طبقه بندی شده و خانوارها نیز بر مبنای معیار جغرافیایی به خانوارهای شهری و روستایی و خانوارهای شهری نیز خود بر مبنای سطح هزینه زندگی به خانوارهای فقیر و دیگر خانوارها طبقه بندی گردیده اند. همچنین در این دو ماتریس حساب عوامل تولید (صاحبان نیروی کار و درآمد سرمایه یا مازاد عملیاتی) با حساب نهادها تلفیق و در یک حساب منظور شده است. ماتریس حسابداری اجتماعی سال ۱۳۷۵ بر مبنای دستورالعمل نظام حسابهای ملی سال ۱۹۹۳ توسط مرکز تحقیقات اقتصاد ایران دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی و با همکاری مرکز آمار ایران و بانک مرکزی تهیه گردیده است. در این ماتریس حساب نهادهای داخلی جامعه یعنی خانوارها، شرکتها و دولت به عنوان یک حساب مستقل در نظر گرفته شده و حساب عوامل تولید (ارزش افزوده) به هشت گروه تقسیم گردیده است که شش رده عوامل تولیدی مربوط به نیروی کار بوده و شامل نیروی کار شهری بخش عمومی، بخش خصوصی و بخش تعاونی و همچنین نیروی کار روستایی بخش عمومی، بخش خصوصی و بخش تعاونی می باشد و دو رده عوامل تولید نیز مربوط به مازاد عملیاتی است که خود به دو بخش درآمد مختلط و درآمد سرمایه تفکیک شده است. ماتریس حسابداری اجتماعی سال ۱۳۷۹ که توسط اداره حسابهای اقتصادی بانک مرکزی تهیه گردیده است، با استفاده از جدول داده - ستانده بهنگام شده سال ۱۳۷۹، با حساب تولید آغاز می شود. در این ماتریس حساب عوامل تولید به سه گروه درآمد نیروی کار، درآمد مختلط و درآمد سرمایه (مازاد عملیاتی) تقسیم بندی شده است و درآمد مختلط و مازاد عملیاتی به تفکیک برای ۲۱ بخش اقتصادی محاسبه گردیده است. در این ماتریس حسابهای تخصیص درآمد اولیه، توزیع ثانویه

^۱ International Labor Office (ILO) World Employment Programme (WEP)

درآمد و مصرف درآمد بر حسب بخشهای نهادی به تفکیک پنج نهاد اصلی خانوارها، دولت، نفت و گاز، شرکتهای غیر مالی و شرکتهای مالی ارائه شده و حسابهای سرمایه و مالی نیز هر یک به صورت یک حساب ادغام شده به نمایش گذاشته شده و حساب دنیای خارج نیز به تفکیک جاری و سرمایه نشان داده شده است.

۲-۲- ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران در سال ۱۳۷۸ و نوع آن

به طور کلی ماتریس حسابداری اجتماعی به دو نوع آماری و غیر آماری طبقه بندی می گردد. منظور از ماتریس حسابداری اجتماعی آماری ماتریسی است که آمار و اطلاعات مندرج در آن مبتنی بر جداول عرضه - مصرف یا جداول داده - ستانده آماری، آمارهای حسابهای ملی و آمارهای مختلف موجود در سرشماریهای نفوس و مسکن و همچنین سرشماریهای بخشهای مختلف اقتصادی نظیر صنعت و معدن، کشاورزی و خدمات می باشد. بدیهی است با توجه به استفاده از جداول داده - ستانده یا جداول عرضه و مصرف آماری در تهیه ماتریس حسابداری اجتماعی و زمانبر بودن و همچنین هزینه بر بودن تهیه این جداول، تدوین ماتریس حسابداری اجتماعی آماری نیز مستلزم زمان و هزینه قابل ملاحظه ای می باشد. به منظور رفع این مشکلات، روشهای مختلفی مورد استفاده قرار می گیرد تا با استفاده از ماتریس حسابداری اجتماعی آماری در یک سال پایه و همچنین آخرین آمار و اطلاعات حسابهای ملی و بکارگیری تکنیکهایی خاص، ماتریس حسابداری اجتماعی بهنگام شده ای تحت عنوان ماتریس حسابداری اجتماعی غیر آماری تدوین گردد.

ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران در سال ۱۳۷۸ با استفاده از جداول عرضه - مصرف اقتصاد ایران در سال مورد بررسی که به صورت آماری توسط بانک مرکزی تهیه شده است و همچنین بهره گیری از آمار و اطلاعات حسابهای ملی مربوط به این سال، به صورت ماتریس حسابداری اجتماعی آماری تهیه و تدوین گردیده است.

۳-۲- ساختار حسابهای ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران در سال ۱۳۷۸

ماتریس حسابداری اجتماعی ایران در سال ۱۳۷۸ تصویری جامع از فعالیتهای اقتصادی و مبادلات جاری صورت گرفته توسط نهادهای مختلف در این سال را در قالب ۱۰ حساب ارائه می نماید. واحد هر یک

از حسابها در این ماتریس میلیارد ریال است و کلیه اقلام نیز بر حسب قیمت‌های جاری می باشد. این ماتریس به صورت مربع بوده و دارای ۲۱۰ سطر و ستون می باشد و سطر و ستون ۲۱۰ جمع سطرها و ستونهای متناظر را نشان می دهد. از آنجایی که در ماتریس حسابداری اجتماعی سال ۱۳۷۸ از جداول عرضه - مصرف استفاده شده است، لذا حسابهای این ماتریس از حساب کالاها و خدمات آغاز می گردد. به طور کلی حسابهای موجود در این ماتریس و واحدهای مورد استفاده در آنها به شرح زیر می باشند:

۱- حساب کالاها و خدمات که ۱۱۲ نوع کالا و خدمت را در بر می گیرد. واحد این حساب^۱ CPC

است.

۲- حساب تولید که شامل ۵۳ نوع فعالیت بوده و واحد این حساب نیز ISIC^۲ می باشد.^۳

۳- حساب ایجاد درآمد که واحدهای آماری مورد استفاده در این حساب اجزای مختلف ارزش افزوده به تفکیک درآمد نیروی کار مقیم و غیر مقیم، درآمد مختلط، مازاد عملیاتی و سایر مالیات های بر تولید میباشد.

۴- حساب تخصیص درآمد اولیه، حساب توزیع ثانویه درآمد، حساب مصرف درآمد و حساب سرمایه (تغییر در موجودی انبار) که در آنها از واحدهای آماری بخشهای نهادی استفاده شده است. بخشهای نهادی در اقتصاد ایران که از آنها در ماتریس حسابداری اجتماعی سال ۱۳۷۸ نیز استفاده گردیده است شامل خانوار، دولت عمومی، نفت و گاز، شرکتهای غیر مالی و شرکتهای مالی می باشند. موسسات غیر انتفاعی در خدمت خانوارها نیز در بخش نهادی خانوار تقسیم بندی شده است.

۵- حساب تشکیل سرمایه ثابت ناخالص که با توجه به محدودیتهای آماری بر حسب ۱۰ فعالیت عمده اقتصادی طبقه بندی شده است. این فعالیتها شامل کشاورزی، نفت و گاز، سایر معادن، صنعت، برق، گاز و آب، ساختمان، حمل و نقل، ارتباطات، مستغلات و سایر خدمات می گردد.

۶- حساب مالی که به تفکیک ابزارهای عمده مالی ارائه گردیده است. ابزارهای مالی مورد استفاده در

این ماتریس همان ابزارهای بکار رفته در سیستم حسابهای ملی ایران می باشند. این ابزارها عبارتند از: طلای

^۱ Central Product Classification

^۲ International Standard Industrial Classification

^۳ شایان ذکر است که در جداول عرضه و مصرف سال ۱۳۷۸ موازنه های اساسی مربوط به ۵۸ فعالیت اقتصادی و ۱۱۹ محصول مختلف ارائه

گردیده است. با توجه به ادغام برخی فعالیتها و نیز کالاها در ماتریس حسابداری اجتماعی ایران، تعداد فعالیتهای اقتصادی و کالاها در این

ماتریس به ترتیب به ۵۳ فعالیت و ۱۱۲ کالا کاهش یافته است

پولی و حق برداشت مخصوص، پول نقد و سپرده ها، اوراق بهادار به جز سهام، وام ها، سهام و دارایی های مشابه، ذخایر بیمه عمر و صندوقهای بازنشستگی و سایر حسابهای دریافتی و پرداختی.

۷- حساب دنیای خارج که به تفکیک جاری و سرمایه ارائه شده است.

فصل سوم : پایه های آماری ونحوه برآورد بلوک های ماتریس حسابداری

اجتماعی اقتصاد ایران در سال ۱۳۷۸

همانگونه که در قسمتهای قبلی گزارش اشاره شد، ماتریس حسابداری اجتماعی ایران در سال ۱۳۷۸ با استفاده از جداول عرضه - مصرف اقتصاد ایران در این سال که به صورت آماری توسط بانک مرکزی تهیه شده است و همچنین بهره گیری از آمار واطلاعات حسابهای ملی مربوط به این سال ، به صورت یک ماتریس آماری تهیه و تدوین گردیده است.

جدول عرضه، اطلاعاتی در زمینه منابع کالاها و خدمات ارائه می نماید و شامل ارزش ستانده فعالیتهای تولیدی، واردات کالاها و خدمات ، حاشیه های حمل و نقل و بازرگانی و خالص مالیات های بر محصول می باشد.

جدول مصرف نیز اطلاعاتی در زمینه مصارف کالاها و خدمات و نیز ساختار هزینه ای فعالیتها ارائه می نماید. این جدول دارای سه بخش مصارف واسطه، مصارف نهایی و مصارف ارزش افزوده می باشد. در ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران در سال ۱۳۷۸ ، جداول عرضه - مصرف تهیه شده توسط بانک مرکزی برای سال ۱۳۷۸ با ادغام برخی کالاها و فعالیتها به یک ماتریس ۱۱۲ کالا در ۵۳ فعالیت تقلیل داده شده است.

چگونگی محاسبه و برآورد اجزای مختلف جداول عرضه و مصرف که در بلوکهای مختلف ماتریس حسابداری اجتماعی ایران از آنها استفاده شده است و همچنین سایر بلوکهای این ماتریس در این فصل به اختصار ارائه می گردد.

۳-۱-چگونگی محاسبه و برآورد اجزای ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران مرتبط با

جداول عرضه و مصرف^۱

۳-۱-۱- ارزش ستانده فعالیت‌های اقتصادی

محاسبه و برآورد ارزش ستانده فعالیت‌های اقتصادی در جدول داده - ستانده سال ۱۳۷۸ با استفاده از منابع مختلف آماری صورت پذیرفته است. روش های محاسبه، برآورد و نیز منابع مختلف آماری مورد استفاده در هر فعالیت به تفصیل در کتاب جدول داده - ستانده اقتصاد ایران در سال ۱۳۷۸ توضیح داده شده است. ارزش ستانده فعالیت‌های تولیدی به صورت ماتریسی با ابعاد 53×112 در تقاطع حساب تولید (سطر) و حساب کالاها و خدمات (ستون) در ماتریس حسابداری اجتماعی سال ۱۳۷۸ نشان داده شده است.

۳-۱-۲- واردات کالاها و خدمات

در ماتریس حسابداری اجتماعی ایران در سال ۱۳۷۸، ارزش ریالی واردات کالاها و خدمات به صورت برداری با ابعاد 1×112 در تقاطع سطر حساب دنیای خارج (جاری) و ستون حساب کالاها و خدمات نشان داده شده است. این ارقام از جدول عرضه سال ۱۳۷۸ تهیه شده توسط بانک مرکزی اخذ شده است.

به منظور برآورد ارزش ریالی واردات کالاها و خدمات در جدول عرضه سال ۱۳۷۸، از آمار و اطلاعات سالنامه آمار بازرگانی خارجی گمرک جمهوری اسلامی ایران، محاسبات مربوط به موازنه پرداختها در اداره بررسیها و سیاستهای اقتصادی بانک مرکزی و همچنین برآوردهای مربوط به واردات در آمار حسابهای ملی اداره حسابهای اقتصادی بانک مرکزی استفاده شده است.

بدین منظور، ابتدا ارزش دلاری واردات کالاها برحسب طبقه‌بندی "سیستم هماهنگ شده توصیف و کدگذاری کالاها"^۲ (HS) با توجه به نرخ‌های متعدد ارز از قبیل نرخهای واریزنامه‌ای، صادراتی و شناور برای کالاهای مختلف در سال مذکور، به ارزش ریالی تبدیل شده و سهم هر یک از کالاها در کل ارزش ریالی

^۱ بر اساس کتاب جداول داده - ستانده اقتصاد ایران سال ۱۳۷۸، اداره حسابهای اقتصادی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، تیر ۱۳۸۴

^۲ - Harmonized Commodity Description and Coding System

واردات، محاسبه شده است. سپس برآوردهای ارزش ریالی واردات فوب کالاها (به جز فرآورده‌های نفتی) براساس سهم‌های یاد شده بین کالاهای مختلف توزیع شده و با اضافه نمودن برآوردهای مربوط به ارزش ریالی واردات فرآورده‌های نفتی، ارزش ریالی واردات کالاهای مختلف براساس طبقه‌بندی محصولات، طبقه‌بندی شده و به تفکیک کالاها یا گروه‌های کالایی منتخب در جداول عرضه و مصرف، ارائه شده است. واردات خدمات شامل چهار گروه عمده کرایه حمل و نقل کالاها، کرایه حمل و نقل مربوط به تعدیل واردات از سیف به فوب، کرایه حمل و نقل مسافری و سایر خدمات و خدمات بیع متقابل می‌گردد که هر یک از موارد یاد شده به تفکیک خدمات منتخب در طبقه‌بندی محصولات، برآورد شده‌اند. در برآورد کرایه حمل و نقل کالاها برحسب خدمات حمل و نقل جاده‌ای، هوایی، دریایی و ریلی، از سهم هر یک از انواع حمل و نقل در واردات کالاها که در سالنامه آمار بازرگانی انتشار یافته، استفاده شده است. کرایه حمل و نقل مسافری نیز براساس پرسشنامه‌های هزینه و درآمد خانوار به تفکیک انواع حمل و نقل برآورد شده است. تعدیلات سیف به فوب واردات کالاها نیز در بخش حمل و نقل، عمدتاً به حمل و نقل دریایی و در بخش بیمه نیز به ردیف مربوطه اختصاص داده شده است. سایر خدمات و خدمات بیع متقابل نیز به تفکیک برحسب خدمات مهندسی در بخش نفت، خدمات مخابرات، خدمات مالی بانکی و سایر خدمات برآورد شده‌اند.

۳-۱-۳- حاشیه‌های بازرگانی

حاشیه بازرگانی در واقع ارزش تولید بخش بازرگانی کشور و یا به عبارتی مجموع سود ناخالص فعالیت‌های عمده‌فروشی و خرده‌فروشی است که از تفاوت خرید و فروش در این دو زیر بخش حاصل می‌شود. تقریباً تمام کالاهای تولید داخل و وارداتی به جز برخی از آنها از قبیل کالاهای تولید شده به منظور خود مصرفی توسط خانوارهای شهری و روستایی یا آن مقدار از کالاهایی که به موجودی انبار افزوده می‌گردد، وارد شبکه‌های توزیع یعنی شبکه عمده‌فروشی و خرده‌فروشی می‌گردد. اختلاف قیمت فروش تولید کننده به عمده‌فروش و عمده‌فروش به خرده‌فروش، سود ناخالص عمده‌فروشی یا حاشیه بازرگانی عمده‌فروشی و اختلاف قیمت عمده‌فروش به خرده‌فروش و خرده‌فروش به مصرف کنندگان نهایی، سود ناخالص خرده‌فروشی یا حاشیه بازرگانی خرده‌فروشی را به دست می‌دهد.

بدیهی است برآورد حاشیه‌های عمده‌فروشی و خرده‌فروشی به تفکیک هر کالا در هر فعالیت به دلیل نیاز به حجم زیاد اطلاعات و آمار و عدم دسترسی به اطلاعات قابل اتکا در این زمینه به طور مستقیم امکان‌پذیر نبوده و نیست. بدین منظور با استفاده از تفاضل عرضه و تقاضای خدمات عمده‌فروشی در جداول عرضه و مصرف، کل حاشیه بازرگانی عمده‌فروشی، برآورد شده و سپس بین مصارف واسطه هر کالا در هر فعالیت، تشکیل سرمایه و صادرات توزیع شده است. همچنین کل حاشیه بازرگانی خرده‌فروشی نیز براساس تفاضل عرضه و تقاضای خدمات خرده‌فروشی در جداول عرضه و مصرف، برآورد شده و براساس سهم هر کالا در کل کالاهای مصرفی خانوارها توزیع گردیده است.

در ماتریس حسابداری اجتماعی ایران در سال ۱۳۷۸ ارقام مربوط به حاشیه بازرگانی به صورت برداری با ابعاد ۱×۸۳ در تقاطع سطر بازرگانی از حساب کالاها و خدمات (سطر) و حساب کالاها و خدمات (ستونهای مربوط به کالاها) ثبت شده است.

۳-۱-۴- حاشیه‌های حمل و نقل

حاشیه حمل و نقل کالاها در واقع شامل کلیه هزینه‌های حمل یک کالا از محل تولید تا مصرف آن کالا می‌باشد. برآورد حاشیه حمل و نقل کالاهای مختلف نیازمند اطلاعات وسیع و جامعی است که معمولاً به صورت مورد نیاز جداول داده - ستانده جمع‌آوری نمی‌شوند. جدول حاشیه حمل و نقل سال ۱۳۷۸، با استفاده از تفاضل عرضه و تقاضای انواع خدمات حمل و نقل در جداول عرضه و مصرف محاسبه شده و براساس اطلاعات و آماری که مستقیماً از سازمان حمل و نقل و پایانه‌های کشور در مورد هزینه‌های حمل کالاهای مختلف در سطح کشور دریافت شده و تلفیق آنها با درآمدهای ناشی از حمل بار شرکت راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران به تفکیک کالاهای مختلف و نیز با در نظر گرفتن سایر اطلاعات و نظرات کارشناسی، برآورد شده است.

در ماتریس حسابداری اجتماعی ایران در سال ۱۳۷۸ ارقام مربوط به حاشیه حمل و نقل به صورت برداری با ابعاد ۱×۸۳ در تقاطع سطر حمل نقل از حساب کالاها و خدمات (سطر) و حساب کالاها و خدمات (ستونهای مربوط به کالاها) ثبت شده است.

۳-۱-۵- خالص مالیات‌های بر محصول

خالص مالیات‌های بر محصول از تفاضل مالیات‌ها و یارانه‌ها بر محصولات مختلف، محاسبه می‌شود. مالیات‌های بر محصول شامل انواع مالیات‌های بر واردات از قبیل حقوق گمرکی و سود بازرگانی و ... و همچنین مالیات‌های بر مصرف و فروش و هر گونه مالیات قابل پرداخت بر محصولات مختلف است. یارانه‌ها نیز کمک‌های بلاعوضی هستند که دولت از بودجه عمومی کشور به تولیدکنندگان مقیم یا واردکنندگان براساس سطح فعالیت تولیدی آنها یا مقدار و ارزش کالاها و خدمات تولید شده یا وارد شده توسط آنها پرداخت می‌نماید. این کمک‌ها ممکن است برای اثرگذاری بر سطح تولید، قیمت فروش محصولات و یا جبران زیان برخی فعالیت‌ها، پرداخت گردد.

مالیات‌های بر محصول براساس ارقام مندرج در قسمت درآمدهای دولت در قانون بودجه کل کشور، بررسی‌های انجام شده بر صورتهای مالی شهرداری‌های کشور و همچنین اطلاعات دریافتی از سازمان حمایت تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان به تفکیک محصولات مختلف برآورد شده‌اند. یارانه‌های بر محصول نیز با استفاده از قانون بودجه و نیز سایر اطلاعات دریافتی از سازمان‌های ذیربط، پرداخت‌های سازمان حمایت تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان و همچنین برخی نظرات کارشناسی به تفکیک کالاها و خدمات مختلف برآورد شده‌اند.

در ماتریس حسابداری اجتماعی ایران در سال ۱۳۷۸، خالص مالیات‌های بر محصول به صورت برداری با ابعاد ۱۱۲×۱ در تقاطع سطر حساب تخصیص درآمد اولیه (نهاد دولت عمومی) و حساب کالاها و خدمات (ستون) نشان داده شده است.

۳-۱-۶- مصارف واسطه

ارزش مصارف واسطه فعالیتهای تولیدی در ماتریس حسابداری اجتماعی در تقاطع حساب کالاها و خدمات (سطر) و حساب تولید (ستون) تحت عنوان ماتریس جذب (با ابعاد ۵۳×۱۱۲) ثبت شده است. این ماتریس نشان می‌دهد که چگونه کالاها و خدمات (تولید داخل و وارداتی) به عنوان واسطه در فرآیند تولید توسط بخشهای مختلف اقتصادی مورد استفاده قرار می‌گیرند.

۳-۱-۷- مصارف نهایی

مصارف نهایی شامل مصرف نهایی کالاها و خدمات توسط بخش خصوصی، مصرف نهایی دولت، تغییر در موجودی انبار، تشکیل سرمایه و صادرات می باشد. در ماتریس حسابداری اجتماعی سال ۱۳۷۸ ایران ارقام مربوط به مصرف نهایی بخش خصوصی، مصرف نهایی دولت و صادرات مستقیماً از جدول مصرف تهیه شده توسط بانک مرکزی استفاده شده است که نحوه محاسبه و برآورد هر یک از آنها ذیلاً به اختصار توضیح داده می شود. به منظور برآورد میزان تغییر در موجودی انبار به تفکیک کالاها و خدمات توسط بخشهای نهادی و همچنین برآورد میزان تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به تفکیک کالاها و خدمات توسط بخشهای اقتصادی و نیز بخشهای نهادی از روشهای مستقلی استفاده گردیده است که متعاقباً به آنها اشاره می گردد.

۳-۱-۷-۱- مخارج مصرفی بخش خصوصی

به منظور برآورد هزینه‌های مصرفی بخش خصوصی برحسب طبقه‌بندی محصولات منتخب در ماتریس حسابداری اجتماعی ایران در سال ۱۳۷۸، ارقام^۱ نتایج تفصیلی آمارگیری از هزینه و درآمد خانوارهای شهری و روستایی در سال ۱۳۷۸^۲ (مرکز آمار ایران) ملاک محاسبات قرار گرفته است. در این برآورد ابتدا هزینه‌های خانوار به تفکیک برحسب طبقه‌بندی محصولات، طبقه‌بندی و سپس سهم هر یک از محصولات در کل هزینه خانوار محاسبه گردید. سپس کل هزینه خانوارهای شهری و روستایی در سال ۱۳۷۸، براساس سهم‌های به دست آمده بین محصولات مختلف توزیع گردید. همچنین، مراحل مذکور در مورد هزینه مصرف نهایی موسسات غیرانتفاعی در خدمت خانوارها نیز به کار گرفته شده است. علاوه بر مراحل مورد اشاره، در تراز نهایی کالاها و خدمات بین جدول‌های عرضه و مصرف، تعدیل‌هایی در برآورد برخی از اقلام هزینه‌ای مصرف نهایی خانوار صورت گرفته است. در ماتریس حسابداری اجتماعی ایران در سال ۱۳۷۸ ارقام مربوط به مخارج مصرفی بخش خصوصی به صورت برداری با ابعاد 1×112 در تقاطع حساب کالاها و خدمات (سطر) و حساب مصرف در آمد (ستون مربوط به نهاد خانوار) ثبت شده است.

۳-۱-۷-۲- مخارج مصرفی دولت

در برآورد مخارج مصرف نهایی دولت برحسب طبقه‌بندی محصولات (CPC)، در هفت گروه عمده از خدمات دولتی (خدمات امور عمومی، خدمات انتظامی، خدمات دفاع عمومی، خدمات تامین اجتماعی اجباری، خدمات آموزش، خدمات بهداشت و خدمات تفریحی، ورزشی و هنری)، با کسر کردن ارقام فروش کالا و خدمت توسط دولت از مصرف ناخالص آن، مصرف خالص در هر یک از گروه‌ها برآورد شد. در مرحله بعد ارقام مصرف خالص دولت، براساس سهم هزینه‌های مصرفی فردی و جمعی دولت عمومی به تفکیک ۷ گروه عمده از خدمات دولتی توزیع گردید و با ادغام هزینه‌های مصرفی جمعی خدمات آموزش، بهداشت و فرهنگی، تفریحی با خدمات امور عمومی، حاصل جمع به عنوان مصرف نهایی دولت از خدمات امور عمومی، منظور گردید. ارقام مربوط به مخارج مصرفی دولت در ماتریس حسابداری اجتماعی ایران در سال ۱۳۷۸ به صورت برداری با ابعاد 1×112 در تقاطع حساب کالاها و خدمات (سطر) و حساب مصرف درآمد (ستون مربوط به نهاد دولت عمومی) ثبت شده است.

۳-۱-۷-۳- صادرات کالاها و خدمات

بردار صادرات در جدول مصرف، صادرات کالاها (شامل نفت خام و گاز طبیعی) و خدمات را در بر می‌گیرد. به منظور تفکیک صادرات کالاها (غیر از نفت خام و گاز طبیعی) برحسب طبقه‌بندی محصولات (CPC)، ارقام مربوط به صادرات کلیه کالاها از "آمار بازرگانی خارجی در سال ۱۳۷۸" به تفصیل استخراج شده، سپس براساس طبقه‌بندی محصولات، طبقه‌بندی شده‌اند. براساس طبقه‌بندی مذکور سهم دلاری هر یک از گروه‌های کالایی محاسبه و ارزش ریالی صادرات، برحسب سهم‌های کالایی توزیع گردید. همچنین به منظور برآورد صادرات فرآورده‌های نفتی، از ارقام ترازنامه تلفیقی شرکت ملی نفت نیز استفاده گردید. به دلیل عدم دسترسی به آمار مستقیم در خصوص صادرات خدمات به تفکیک خدمات مختلف از آمار بازرگانی خارجی و آمار تراز پرداختهای کشور استفاده شده و براساس اطلاعات موجود، صادرات خدمات به تفکیک طبقه‌بندی محصولات (CPC) برآورد گردیده است. ارزش صادرات ایران در ماتریس حسابداری اجتماعی ایران در سال ۱۳۷۸ به صورت برداری با ابعاد 1×112 در تقاطع حساب کالاها و خدمات (سطر) و حساب دنیای خارج (ستون جاری) ثبت شده است.

۳-۱-۷-۴- تغییر در موجودی انبار

در تقاطع ستون حساب سرمایه (تغییر در موجودی انبار- نهادی) با سطر حساب کالاها و خدمات، میزان تغییر در موجودی انبار توسط نهادهای مختلف جامعه به صورت ماتریسی با ابعاد 112×5 نشان داده شده است. این بخش از ماتریس حسابداری اجتماعی با استفاده از ارقام تغییر در موجودی انبار ارائه شده در جدول عرضه و مصرف به تفکیک کالاها و خدمات و نیز اعمال سهم هر نهاد از مقادیر موجودی انبار بر اساس نظرات کارشناسی برآورد شده است.

۳-۱-۷-۵- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص

تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به تفکیک تشکیل سرمایه در انواع ماشین آلات و لوازم کسب و کار و سرمایه گذاری در ساختمان‌های مسکونی، غیرمسکونی و سایر ساختمان‌ها برآورد شده است.

تشکیل سرمایه در ماشین آلات و لوازم کسب و کار نیز به تفکیک ماشین آلات و لوازم کسب و کار وارداتی و از محل تولیدات داخلی مورد بررسی و برآورد قرار گرفته است. کالاهای وارداتی مندرج در آمار بازرگانی خارجی، با استفاده از نتایج بررسی‌های انجام شده در اداره حسابهای اقتصادی، به مصارف مختلف (مصرفی، واسطه‌ای و سرمایه‌ای) تفکیک شده و واردات کالاهای سرمایه‌ای در برآورد تشکیل سرمایه ماشین آلات و لوازم کسب و کار از محل واردات منظور شده است. همچنین با استفاده از نتایج طرح‌های آمارگیری صنعت اداره آمار اقتصادی بانک مرکزی و مرکز آمار ایران، ارزش تولید کالاهای سرمایه‌ای توسط صنایع مختلف به ویژه کدهای ۲۸ تا ۳۶ ویرایش سوم طبقه‌بندی ISIC، برآورد شده و با لحاظ نمودن برخی نظرات کارشناسی و با اتکای سایر اطلاعات موجود در این زمینه، تشکیل سرمایه ماشین آلات و لوازم کسب و کار از محل تولیدات داخلی به تفکیک کالاهای مختلف برآورد شده است.

تشکیل سرمایه در ساختمان نیز برای بخش خصوصی و دولتی به تفکیک ساختمان‌های مسکونی، غیرمسکونی و سایر ساختمان‌ها مورد برآورد قرار گرفته است. سرمایه گذاری در ساختمان خصوصی با استفاده از نتایج بررسی‌های ساختمانی اداره آمار اقتصادی بانک مرکزی و همچنین نتایج طرح آمارگیری از فعالیت‌های ساختمانی در مناطق روستایی مرکز آمار ایران برآورد گردید. برآورد سرمایه گذاری در بخش ساختمان دولتی نیز به تفکیک ساختمان‌های مسکونی، غیرمسکونی و سایر ساختمان‌ها براساس آمار و

اطلاعات عملکرد بودجه دولت (از محل اعتبارات جاری و طرح‌های عمرانی)، عملکرد بودجه شرکت‌ها، بانک‌ها و موسسات انتفاعی وابسته به دولت، سازمان تامین اجتماعی و شهرداری‌های کشور انجام پذیرفت.

از ارقام تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در دو بلوک ماتریس حسابداری اجتماعی با اعمال برخی تغییرات و تفکیکها استفاده شده است. شایان ذکر است که با توجه به فقدان آمار و اطلاعات مورد نیاز در مورد میزان تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به تفکیک آن دسته از فعالیتهای مختلف اقتصادی که در حساب تولید از آنها استفاده گردید، فعالیتهای اقتصادی در این دو بلوک ماتریس حسابداری اجتماعی صرفاً در ۱۰ گروه عمده طبقه بندی شده اند. بر این اساس در تقاطع سطر حساب تشکیل سرمایه ثابت (به تفکیک فعالیتها) و ستون حساب سرمایه (تغییر در موجودی انبار- نهادی) مقادیر میزان سرمایه گذاری نهادهای جامعه به منظور ایجاد ظرفیت تولیدی در فعالیتهای مختلف اقتصادی به صورت ماتریسی با ابعاد 10×5 ثبت شده است. همچنین در تقاطع سطر حساب کالاها و خدمات و ستون حساب تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به تفکیک فعالیتها) میزان سرمایه گذاری رشته فعالیتهای تولیدی در محصولات و کالاهای مختلف به صورت ماتریسی با ابعاد 10×112 نشان داده شده است. ارقام مربوط به این دو بلوک ماتریس حسابداری اجتماعی با استفاده از ارقام تشکیل سرمایه ثابت اخذ شده از جدول عرضه و مصرف به تفکیک کالاها و خدمات و استفاده از نظرات کارشناسی در مورد سهم هر یک از کالاها و خدمات در تشکیل سرمایه ثابت به تفکیک کالاهای سرمایه ای تولید داخل و وارداتی و نیز سهم هر بخش اقتصادی در استفاده از کالاهای سرمایه ای وارداتی و تولید داخل و همچنین سهم هر یک از نهادها در تشکیل سرمایه ثابت بر اساس ارقام حسابهای ملی و با به کارگیری تکنیک RAS با استفاده از نرم افزار IO-SAM برآورد شده است.

در تقاطع سطر و ستون حساب سرمایه (تغییر در موجودی انبار- نهادی)، ارقام مربوط به مجموع خالص تحصیل دارایی‌های تولید نشده غیر مالی و خالص انتقالات سرمایه ای دریافتنی و پرداختنی به تفکیک بخشهای نهادی به صورت ماتریسی در ابعاد 5×5 ثبت شده است. ارقام این بلوک با استفاده از حساب سرمایه سال ۱۳۷۸ که به تفکیک بخشهای نهادی و بر اساس سیستم حسابهای ملی ۱۹۹۳ تهیه و با توجه به ارقام جدول عرضه و مصرف این سال تعدیل شده است محاسبه گردیده است. شایان ذکر است که آنچه به عنوان اشتباهات آماری در حساب سرمایه منعکس شده است نیز در این بلوک در نظر گرفته شده است.

۳-۱-۸- ارزش افزوده و اجزای آن

آن بخش از هزینه های تولید کننده که توسط تولید کننده پرداخت شده اما در بخش مصارف واسطه منظور نمی گردد، در بخش مصارف ارزش افزوده نشان داده می شود. مصارف اصلی ارزش افزوده شامل جبران خدمات کارکنان، خالص مالیات های بر تولید و واردات، مصرف سرمایه های ثابت و خالص مازاد عملیاتی و درآمد مختلط می باشد. در ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران در سال ۱۳۷۸ ارزش افزوده ناخالص به قیمت پایه در هر فعالیت بر اساس محاسبات صورت گرفته در جداول عرضه - مصرف این سال، پس از کسر هزینه های واسطه فعالیت مورد نظر به قیمت خریداران از ارزش ستانده های آن به قیمت پایه محاسبه شده، و به تفکیک جبران خدمات کارکنان، خالص سایر مالیات های بر تولید، درآمد مختلط و مازاد عملیاتی برآورد شده اند که روش های محاسبه و برآورد هر یک از اجزای یاد شده به اختصار توضیح داده می شود:

۳-۱-۸-۱- جبران خدمات کارکنان

جبران خدمات کارکنان در برگیرنده کلیه پرداختی های نقدی و غیرنقدی واحدهای تولیدی به کارکنان بوده و شامل حقوق و دستمزد نقدی یا غیرنقدی قابل پرداخت به کارکنان، بیمه های اجتماعی واقعی پرداختی سهم کارفرما و بیمه های اجتماعی احتسابی هزینه شده توسط کارفرمایان می شود. جبران خدمات کارکنان در جدول مصرف سال ۱۳۷۸ در هر فعالیت، یا به طور مستقیم از منابع آماری مربوط به هر فعالیت دریافت شده و یا از طریق توزیع ارزش افزوده محاسبه شده برای هر فعالیت در حسابهای ملی، برمبنای نسبت های موجود در نتایج طرح های آماری مربوط به اجزای ارزش افزوده آن فعالیت، برآورد شده است. ارقام برآورد شده در جدول مصرف در تقاطع حساب ایجاد درآمد (سطر درآمد نیروی کار مقیم داخل) و ستون حساب تولید ماتریس حسابداری اجتماعی سال ۱۳۷۸ به صورت برداری با ابعاد ۱×۵۳ ثبت گردیده است. جبران خدمات دریافتی از خارجیان و همچنین جبران خدمات پرداختی به خارجیان نیز در تقاطع حساب ایجاد درآمد (سطر درآمد نیروی کار مقیم خارج) و حساب دنیای خارج (ستون جاری) و بالعکس ثبت شده است.

۳-۱-۸-۲- مازاد عملیاتی و درآمد مختلط

مازاد عملیاتی و درآمد مختلط معیاری برای مازاد ایجاد شده در فرآیند تولید قبل از کسر اجاره، بهره یا دیگر درآمدهای پرداختی مالکیت بابت دارایی‌های مالی، زمین و یا دیگر دارایی‌های تولید نشده‌اند. درآمد مختلط، اصطلاحی برای بنگاه‌های غیر شرکتی تحت مالکیت خانوارها به شمار می‌رود. در واقع بخش قابل توجهی از نیروی کار شاغل در بنگاه‌های غیر شرکتی، اعضای خانوارها هستند که هیچگونه پرداختی بابت جبران خدمات آنان صورت نمی‌گیرد. بنابراین درآمد مختلط حاوی یک عنصر ناشناخته پرداختی بابت کار انجام شده توسط شرکت یا دیگر اعضای خانوار است.

در جدول مصرف سال ۱۳۷۸، مجموع مازاد عملیاتی و درآمد مختلط هر فعالیت، به صورت پسماند و پس از کسر جبران خدمات و خالص سایر مالیات‌های بر تولید از ارزش افزوده ناخالص محاسبه و برآورد شده است. به منظور تفکیک این دو قلم و ثبت آنها در ماتریس حسابداری اجتماعی روشهای جداگانه‌ای برای بخشهای اقتصادی به کار گرفته شده است. در این خصوص در مورد بخشهای کشاورزی و خدمات از نسبت سهم هر یک از این بخشها از کل مازاد عملیاتی و درآمد مختلط که بر اساس جداول سیستم حسابهای ملی ۱۹۹۳ محاسبه شده است استفاده گردیده است. ارقام مازاد عملیاتی و درآمد مختلط برای بخش صنعت نیز بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران در مورد تعداد شاغلین زیر ۱۰ نفر و جبران خدمات و خالص مالیات بر تولید این گروه از شاغلین برآورد شده است. ارقام برآورد شده به تفکیک مازاد عملیاتی و درآمد مختلط در تقاطع سطر حساب ایجاد درآمد و ستون حساب تولید به صورت بردارهایی با ابعاد ۱×۵۳ ثبت شده‌اند.

۳-۱-۸-۳- خالص سایر مالیات‌های بر تولید

خالص سایر مالیات‌های بر تولید در هر فعالیت، شامل مالیات‌های وضع شده بر زمین، دارایی‌های ثابت، نیروی کار شاغل و نظایر آن پس از کسر سایر یارانه‌ها بر اقلام یاد شده است. به طور کلی هرگونه مالیات پرداختی بر نیروی کار یا نیروی شاغل، مالیات بر زمین، ساختمان یا دیگر عوامل دخیل در فرآیند تولید، مالیات بر پروانه‌های حرفه‌ای و کسب و کار، مالیات بر استفاده از دارایی‌های ثابت، تمبرهای مالیاتی، مالیات بر فعالیت‌های آلاینده محیط زیست و مالیات بر مبادلات و مراودات مرزی (نظیر عوارض خروج از کشور)، سایر مالیات بر تولید قلمداد شده و هرگونه یارانه بابت پرداختی به نیروی کار و یا یارانه پرداختی

برای به کارگیری نیروهای کار خاص (نظیر معلولان جسمی) و یا یارانه برای کاهش آلودگی محیط زیست، در شمار سایر یارانه‌های بر تولید محسوب می‌شود.

در جدول مصرف سال ۱۳۷۸ خالص سایر مالیات‌های بر تولید با استفاده از برخی اقلام درآمدی دولت در قانون بودجه سال ۱۳۷۸ و همچنین صورت‌های مالی شهرداری‌های کشور، به تفکیک فعالیت‌های مختلف محاسبه و برآورد شده است. ارقام محاسبه شده در تقاطع حساب ایجاد درآمد (سطر خالص سایر مالیات‌های بر تولید) و ستون تولید ماتریس حسابداری اجتماعی به صورت برداری با ابعاد ۱×۵۳ ثبت گردیده است.

۲-۳- چگونگی محاسبه و برآورد سایر اجزای ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران در سال

۱۳۷۸

در ماتریس حسابداری اجتماعی علاوه بر اجزای مرتبط با جداول عرضه و مصرف که در حساب‌های کالاها و خدمات، سرمایه (تغییر در موجودی انبار)، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص و حساب دنیای خارج (جاری) از آنها استفاده می‌گردد، بلوکهای مربوط به حسابهای تخصیص درآمد، توزیع ثانویه درآمد و حساب مالی و حساب دنیای خارج (سرمایه) نیز باید برآورد و محاسبه گردند. آمار مربوط به هر یک از بلوکهای یاد شده مستقیماً از جداول حسابهای ملی ایران بر اساس سیستم حسابهای ملی ۱۹۹۳ (SNA ۹۳) و نیز حسابهای جریان وجوه اخذ شده است. ذیلاً چگونگی برآورد و منابع آمارهای مورد استفاده که در کتاب مذکور نیز اشاره شده است به اختصار بیان می‌گردد.

۲-۳-۱- حساب تخصیص درآمد

چنانکه قبلاً نیز توضیح داده شد، در ستون مربوط به حساب ایجاد درآمد، چگونگی تخصیص درآمد ایجاد شده توسط فعالیتهای تولیدی میان نهادهای مختلف در تقاطع حساب ایجاد درآمد (ستون) و حساب تخصیص درآمد اولیه (سطر) به صورت ماتریسی با ابعاد ۵×۵ و همچنین دستمزد پرداختی به خارجیان در تقاطع حساب ایجاد درآمد (ستون) و حساب دنیای خارج (سطر) ثبت می‌شود. درآمد ایجاد شده توسط فعالیتهای تولیدی شامل جبران خدمات، خالص مالیاتها، مازاد عملیاتی و درآمد مختلط است که باید به نهادهای مربوطه تعلق بگیرد. جبران خدمات توسط نهاد خانوار و دنیای خارج به تفکیک نیروهای مقیم داخل و خارج

دریافت می گردد. کل درآمد مختلط محاسبه شده برای فعالیتهای اقتصادی بخش خانوار نیز در بخش نهادی خانوار طبقه بندی گردیده است. به منظور تفکیک مازاد عملیاتی میان نهادهای مختلف، در فعالیتهایی که تقریباً میتوان تناظر یک به یک بین فعالیت و بخش نهادی برقرار نمود، مانند فعالیت استخراج و پالایش نفت و گاز و بخش نهادی نفت و گاز، فعالیتهای واسطه گریهای مالی و پولی و بخش نهادی شرکتهای مالی و نظایر آن، مازاد عملیاتی فعالیت، همان مازاد عملیاتی بخش نهادی در نظر گرفته شده است. در مواردیکه این تناظر وجود نداشته است، سهم هر بخش نهادی از فعالیت مورد نظر به عنوان مأخذ مورد استفاده قرار گرفته است. خالص سایر مالیاتهای بر تولید نیز توسط نهاد دولت عمومی دریافت شده است.

سطر مربوط به حساب تخصیص درآمد اولیه نیز نحوه تخصیص درآمد اولیه حاصل از منابع مختلف داخلی و خارجی را میان نهادهای جامعه نشان می دهد. در این سطر علاوه بر رقم خالص مالیات بر محصول (تقاطع این حساب با حساب کالاها و خدمات) و رقم تخصیص درآمد ایجاد شده توسط فعالیتهای تولیدی میان نهادهای جامعه (تقاطع این حساب با حساب ایجاد درآمد)، دریافت و پرداخت ناشی از درآمد های مالکیت میان نهادهای مختلف نیز در تقاطع این حساب با حساب تخصیص درآمد اولیه (ستون) به صورت ماتریسی با ابعاد 5×5 ثبت می شود. این اقلام شامل سود بانکی، سود اوراق قرضه، سود اوراق مشارکت، سود توزیع شده شرکتهای، درآمد حاصل از سرمایه گذاری ذخایر بیمه و درآمد مالکیت مربوط به زمین و سایر منابع طبیعی می باشد. همچنین درآمد مالکیت دریافتی از دنیای خارج نیز در تقاطع این حساب با حساب دنیای خارج (ستون) نشان داده می شود. درآمدهای مالکیت پرداختی به دنیای خارج نیز در تقاطع ستون حساب تخصیص درآمد اولیه و سطر حساب دنیای خارج (جاری) ثبت می گردد. چگونگی برآورد و محاسبه این اقلام به شرح زیر می باشد^۱:

۳-۲-۱- بهره (سود سرمایه مالی)

بهره به مفهوم سود سرمایه مالی در اقتصاد ایران مصادیق بسیار متنوعی ندارد و در واقع می توان آن را به سه گونه سود اوراق قرضه، سود اوراق مشارکت و سود بانکی تفکیک نمود.

سود اوراق قرضه: اوراق قرضه در اقتصاد ایران دارای کارکرد محدودی است و جنبه عمومی ندارد و در واقع گواهی طلب سیستم بانکی از دولت است، که به آن سود تعلق می گیرد. ارقام سود مربوط به اوراق قرضه،

^۱ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، حسابهای ملی ایران، حساب تولید تا حساب مالی به تفکیک بخش های نهادی اقتصاد بر اساس سیستم حسابهای ملی ۱۹۹۳ (SNA۹۳)، اداره حسابهای اقتصادی، خرداد ۱۳۸۵

از گزارش مالی بانکها و گزارش اقتصادی بانک مرکزی استخراج شده است. سود اوراق قرضه را می توان جزء منابع بانکها و مصارف دولت منظور نمود.

سود اوراق مشارکت: اوراق مشارکت، همان اوراق قرضه ای است که توسط دولت عمومی (شامل شهرداریها) و یا شرکتهای دولتی، بمنظور تامین مالی طرحهای سرمایه گذاری منتشر می شود که اصل آن در سررسید قابل پرداخت است. سود اوراق مشارکت منتشر شده، در فواصل شش ماهه یا سه ماهه قابل پرداخت بوده و بصورت علی الحساب محاسبه می گردد.

ارقام مربوط به سود اوراق مشارکت از گزارش اقتصادی بانک مرکزی استخراج شده است. این ارقام گویای آن است که دولت مرکزی، شهرداریها و شرکتهای دولتی منتشرکننده این اوراق بوده و در نتیجه پرداخت کننده سود مربوطه می باشند. از طرف دیگر خانوارها عمدتاً این سود را دریافت می کنند.

سود بانکی: بانکها سپرده های بخشهای نهادی دیگر اقتصاد را تجهیز کرده و به آن سود پرداخت می کنند و از طرف دیگر بابت پرداخت وام به بخشهای نهادی دیگر از آنها سود دریافت می کنند. برای استخراج ارقام دریافتی و پرداختی بانکها بابت سود سپرده ها و وامها، از اطلاعات دریافتی از بانکها استفاده شده است. تعیین نهادهای دریافت کننده سود سپرده ها و نیز پرداخت کننده سود وامها، با استفاده از اطلاعات دریافتی نمونه ای از بانکها و موسسات اعتباری انجام شده است.

۳-۲-۱-۲- درآمد توزیع شده شرکتها

درآمد توزیع شده شرکتها شامل سود سهام توزیع شده شرکتها بعلاوه برداشت از درآمد شبه شرکتها است. از آنجا که شبه شرکتها ذیل شرکتهای غیرمالی طبقه بندی می شوند، با توجه به غیرمستقیم بودن روش برآورد، ارقام سود سهام توزیع شده و برداشت از درآمد شبه شرکتها یکجا برآورد و ارائه شده است. برآورد درآمد توزیع شده شرکتها بر اساس اصل تسهیم مازاد عملیاتی به بهره، رانت، و سود انجام شده است. پس از برآورد سود، بعنوان پسماند، بر اساس اطلاعات نمونه ای موجود از شرکتهای پذیرفته شده در بورس، درصد سود توزیع شده برآورد گردیده و بر کل سود برآورد شده شرکتهای غیرمالی اعمال گردید. توزیع سود توزیع شده بین بخشهای نهادی، براساس بودجه دولت و اطلاعات نمونه ای محاسبه و برآورد شد. ارقام سود توزیع

شده شرکتهای مالی نیز از صورتهای مالی آنها محاسبه شده و با توجه به دولتی بودن آنها، در منابع دولت ثبت گردیده است.

۳-۲-۱-۳- درآمد حاصل از سرمایه گذاری ذخایر بیمه

ارقام درآمد حاصل از سرمایه گذاری ذخایر بیمه، از صورتهای مالی شرکتهای بیمه استخراج شده و بعنوان پرداختی این شرکتها در ستون مصارف ثبت شده است. از طرف دیگر، این وجوه دریافتی نهادهای بیمه گذار (خانوارها و شرکتها) است که تحت عنوان منابع آنها ثبت گردیده است. این مبلغ، بسته به اینکه بیمه از نوع غیرعمر یا عمر باشد، بترتیب در حساب توزیع ثانویه درآمد و حساب مالی، تحت عنوان حق بیمه مکمل در ستون مصارف بخشهای نهادی غیرمالی ثبت می گردد.

۳-۲-۱-۴- بهره مالکانه منابع طبیعی (رانت)

فعالتهای بخش نفت، معادن و جنگلداری، از فعالتهایی هستند که با منابع طبیعی سروکار داشته و بابت حق الامتیاز بهره برداری، مبالغی را به مالک می پردازند. در تمامی این موارد، مالک دولت است و در نتیجه ارقام بهره مالکانه یا رانت بعنوان دریافتی دولت در ستون منابع ثبت می گردد. مهمترین این فعالتهای بخش نفت و گاز، معادن و جنگلداری است. مطابق با توصیه SNA۹۳، فرض شده است که بخش مهمی از درآمدهای شرکت نفت از محل صادرات نفت که به حساب خزانه دولت واریز می گردد، باید بعنوان بهره مالکانه یا رانت دریافتی دولت محسوب گردد. این مبلغ بعنوان دریافتی دولت در ستون منابع و به عنوان پرداختی بخش نفت و گاز در ستون مصارف ثبت می گردد.

محاسبه رانت در فعالتهای جنگلداری و معادن براساس اطلاعات دریافتی از سازمان جنگلها و بودجه دولت محاسبه شده است. پرداخت کننده رانت در بخش معدن و جنگلداری عمدتاً خانوار و دریافت کننده آن دولت می باشد.

شایان ذکر است که ارقام یاد شده همگی در تقاطع سطر و ستون حساب تخصیص درآمد اولیه ثبت می گردند. در ستون مربوط به حساب تخصیص درآمد اولیه علاوه بر دریافت و پرداخت ناشی از درآمدهای مالکیت میان نهادهای مختلف که در تقاطع این ستون با سطر حساب تخصیص درآمد اولیه ثبت می شود، درآمد اولیه بخشهای نهادی نیز که در واقع همان درآمد ملی کل اقتصاد می باشد در تقاطع این ستون با سطر

حساب توزیع ثانویه درآمد نشان داده می شود. درآمد ملی از مجموع خالص مالیات بر محصول، درآمد ایجاد شده توسط نهادهای مختلف و خالص درآمدهای مالکیت دریافتی و پرداختی از دنیای خارج محاسبه می شود.

۳-۲-۲- حساب توزیع ثانویه درآمد

در تقاطع حساب توزیع ثانویه درآمد (سطر) با حساب توزیع ثانویه درآمد (ستون)، مبادلات حاصل از انتقالات جاری میان نهادهای جامعه نظیر مالیات بر درآمد و ثروت و نیز سهمیه های پرداختی و بهره مندیهای حاصل از برنامه تامین اجتماعی و سایر انتقالات جاری مثل حق بیمه های غیر عمر، انتقالات در داخل دولت، حق عضویت ها و کمکهای نقدی، جوایز حسابهای قرض الحسنه و نظایر آنها به صورت ماتریسی با ابعاد 5×5 ثبت می گردد. انتقالات دریافتی از دنیای خارج و همچنین انتقالات پرداختی به دنیای خارج نیز به ترتیب در تقاطع حساب توزیع ثانویه درآمد (سطر) با حساب دنیای خارج (ستون) و بالعکس نشان داده می شود. منابع آماری هر یک از اقلام فوق به شرح زیر می باشد^۱:

۳-۲-۱- مالیاتهای جاری بر درآمد و ثروت

مالیات بر درآمد شامل مالیات بر حقوق و دستمزد کارکنان بخش عمومی و خصوصی، مالیات مشاغل، مستغلات و مالیات های متفرقه است. مالیات بر ثروت که تحت نام سایر مالیاتهای جاری ثبت شده است، شامل اراضی بایر، املاک و نظایر آن است که همگی از کتاب بودجه سالانه دولت استخراج گردیده اند. دریافت کننده این مالیاتها دولت عمومی است، و در نتیجه ارقام مربوطه در ستون منابع آن ثبت می گردد. پرداخت کننده این نوع مالیاتها را می توان بخشهای دیگر اقتصادی محسوب نمود. برای محاسبه و برآورد ارقام پرداختی این بخشهای نهادی، از صورتهای مالی (نفت و گاز، شرکتهای مالی) و نیز از نوع مالیاتهای بر درآمد و ثروت مندرج در کتاب بودجه استفاده شده است. در مواردی که پرداخت نوعی از مالیات بین بخشهای نهادی مشترک بوده است، بمنظور تفکیک آنها از اطلاعات مکمل دیگر و یا نظرات کارشناسی بهره گرفته شده است.

^۱ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، حسابهای ملی ایران، حساب تولید تا حساب مالی به تفکیک بخش های نهادی اقتصاد بر اساس سیستم حسابهای ملی ۱۹۹۳ (SNA۹۳)، اداره حسابهای اقتصادی، خرداد ۱۳۸۵

۳-۲-۲- سهمیه ها و بهره مندیهای تامین اجتماعی

سهمیه های تامین اجتماعی به سهمیه های کارکنان و کارفرمایان (به عنوان جزئی از حقوق و دستمزد و به نیابت از کارکنان) تقسیم می شود که ماهانه به ماخذ درصدی از حقوق و دستمزد در اختیار سازمان تامین اجتماعی قرار می گیرد. علاوه بر سازمان تامین اجتماعی، صندوق بازنشستگی کارکنان دولت، سازمان خدمات درمانی و شرکتهای بیمه نیز بخشی از خدمات مرتبط به تامین اجتماعی را انجام می دهند. به منظور محاسبه ارقام مربوط به سهمیه های دریافتی تامین اجتماعی دولتی، تمامی ارقام مربوطه از مکاتبات با سازمانها یا دستگاههای مربوطه استخراج گردید و در مواردی که دسترسی به این اطلاعات ممکن نبود، با روشهای غیرمستقیم، مثلاً بر حسب سرانه دولت و یا اعمال سهم ثبت های مشابه، برآورد گردید. خوشبختانه، اطلاعات مربوط به سازمان تامین اجتماعی و صندوق بازنشستگی کارکنان دولت و نیز سازمان خدمات درمانی، که سهم بسیار بزرگی در مجموع سهمیه ها و بهره مندیهای تامین اجتماعی دارند، مستقیماً از خود این دستگاهها اخذ گردیده است. لازم به ذکر است که به علت عدم دسترسی به اطلاعات و آمارهای قابل اتکاء و نیز سهم بسیار ناچیز سهمیه های احتسابی تامین اجتماعی، برآورد جداگانه ای برای آن انجام نشده است.

۳-۲-۲- بهره مندیهای اجتماعی نقدی

بهره مندیهای تامین اجتماعی نقدی، آن دسته از مزایای تامین اجتماعی نقدی را در بر می گیرد که از طرف نهادهای فعال در زمینه تامین اجتماعی، به اعضاء و بیمه گذاران قابل پرداخت است. بهره مندیهای تامین اجتماعی دولتی، شامل مبالغ پرداختنی نقدی سازمان تامین اجتماعی (بابت مقرری های بازنشستگی، از کارافتادگی و نظایر آن) و نیز صندوق های بازنشستگی کارکنان دولت است.

بهره مندیهای کمک های اجتماعی نقدی، که کمکهای نقدی دولت عمومی به خانوارها را پوشش می دهد (مانند طرح شهید رجایی)، از بودجه دولت استخراج گردیده و در ستون مصارف دولت و منابع خانوارها ثبت گردیده است.

۳-۲-۲- سایر انتقالات جاری

سایر انتقالات جاری شامل اقلام زیر است:

- خالص حق بیمه های غیر عمر که شامل حق بیمه های پرداختی به شرکتهای بیمه بابت خدمات بیمه ای غیر عمر (حوادث، شخص ثالث، آتش سوزی و ...) می باشد. ارقام مربوط به حق بیمه ها، از صورتهای مالی شرکتهای بیمه و سایر اطلاعات دریافتی از آنها استخراج شده است. بمنظور خالص کردن رقم حق بیمه، باید کارمزد دریافتی شرکتهای بیمه را از کل رقم حق بیمه کسر نمود. علاوه بر آن، آنچه در حساب تخصیص درآمد اولیه، در بخش درآمد سرمایه گذاری از ذخایر بیمه، تحت عنوان حق بیمه مکمل غیر عمر گفته شد، باید به رقم فوق علاوه گردد. کل رقم بدست آمده در ستون منابع شرکتهای بیمه (شرکتهای مالی) ثبت می گردد. بمنظور برآورد چگونگی پرداخت این رقم توسط نهادهای پرداخت کننده، از نوع خدمت بیمه ای و نسبت های کارشناسی استفاده شده است. ارقام برآورد شده، در ستون مصارف خانوارها و شرکتهای ثبت گردیده است. ارقام مربوط به خسارات پرداختی شرکتهای بیمه نیز از صورتهای مالی و اطلاعات دریافتی از آنها، استخراج شده است. این ارقام در ستون مصارف شرکتهای بیمه و منابع خانوارها و شرکتهای ثبت گردیده است.

- انتقالات در داخل دولت عمومی، انتقالات جاری بین واحدهای نهادی دولت عمومی را شامل می شود. برای محاسبه این قلم، بودجه دولت و صورتهای مالی شهرداریها و سازمان تامین اجتماعی بررسی شده و ارقام انتقالی جاری پس از استخراج، در ستون منابع و (به همان میزان) مصارف دولت عمومی ثبت گردیده است.

- انتقالات بین المللی، حق عضویت های پرداختی دولت ایران به مجامع بین المللی و نیز کمک های نقدی دولت ایران به سایر کشورها را در بر می گیرد. اطلاعات فوق همگی از کتاب بودجه دولت استخراج شده است.

- انتقالات جاری متفرقه، شامل انتقالات جاری واحدهای نهادی مقیم و یا غیر مقیم به موسسات غیر انتفاعی در خدمت خانوار، انتقالات جاری نقدی یا غیر نقدی بین خانوارها، مبالغ نقدی جرایم و انتقالات ناشی از لاتاری و نظایر آن است. از کتاب بودجه دولت، انتقالات جاری به موسسات غیر انتفاعی در خدمت خانوار استخراج و در ستون مصارف دولت و منابع خانوار ثبت شده است. همچنین مبالغ جوایز پرداختی به حسابهای قرض الحسنه، بعنوان انتقالات شرکتهای مالی به خانوارها منظور گردیده است.

بمنظور برآورد انتقالات جاری بین خانوارها، که یکی دیگر از اجزاء انتقالات جاری متفرقه است، از اقلام انتقالات بودجه خانوار شهری و روستایی مرکز آمار ایران استفاده شده است.

در تقاطع حساب مصرف درآمد (سطر) و حساب توزیع ثانویه درآمد (ستون) نیز درآمد قابل تصرف بخشهای نهادی ثبت می شود که حاصل مجموع درآمد اولیه هر نهاد و خالص انتقالات جاری دریافتی و پرداختی هر نهاد می باشد.

درستون حساب مصرف درآمد، چگونگی تخصیص درآمد قابل تصرف نهادها میان مصرف نهایی (در تقاطع با سطر حساب کالاها و خدمات) و پس انداز (در تقاطع با سطر حساب سرمایه - تغییر در موجودی انبار) نشان داده می شود.

۳-۲-۳- حساب مالی و حساب دنیای خارج

در تقاطع حساب مالی (سطر) و حساب سرمایه- نهادی (ستون) میزان تغییر در دارایی های بخشهای نهادی بر حسب ابزارهای مختلف مالی (طلای پولی و حق برداشت مخصوص، پول نقد و سپرده ها، اوراق بهادار به جز سهام، وامها، سهام و دارایی های مشابه، ذخایر بیمه های عمر و صندوقهای بازنشستگی و همچنین سایر حسابهای دریافتی و پرداختی به صورت ماتریسی با ابعاد 7×5 نشان داده می شود. در تقاطع حساب مالی (ستون) و حساب سرمایه - نهادی (سطر) میزان تغییر در بدهیهای مالی بخشهای مختلف نهادی به تفکیک ابزارهای مالی یاد شده در قالب ماتریسی با ابعاد 5×7 ثبت می گردد. هر یک از سطرهای این ماتریس نشان می دهد که میزان تغییر در انواع بدهی های حساب مالی نزد نهادها به چه شکل می باشد و هر ستون آن نیز میزان تغییر در یک نوع بدهی از حساب مالی را به وسیله نهادهای مختلف نشان می دهد. در تقاطع سطر حساب مالی و ستون حساب دنیای خارج و بالعکس نیز به ترتیب میزان تغییر در دارایی ها و بدهی های مالی دنیای خارج به صورت بردارهایی با ابعاد 7×1 و 1×7 ثبت می شود شایان ذکر است که محاسبه و برآورد اقلام حساب مالی با استفاده از محاسبات صورت گرفته در حساب جریان وجوه که توسط بانک مرکزی انجام شده است، صورت پذیرفته است.

در تقاطع حساب دنیای خارج - سرمایه (سطر) و حساب دنیای خارج- جاری (ستون) نیز میزان مازاد یا کسری جاری اقتصاد و در واقع تراز جاری خارجی نشان داده می شود که بر اساس ماتریس حسابداری اجتماعی سال ۱۳۷۸، اقتصاد ایران در این سال با کسری معادل ۲۷۹۹۹ میلیارد ریال مواجه بوده است.

فصل چهارم: خلاصه نتایج ماتریس حسابداری اجتماعی اقتصاد ایران در سال ۱۳۷۸

تصویری کلی از ماتریس حسابداری اجتماعی در جدول شماره ۲ ارائه شده و در جدول شماره ۳ نیز ماتریس حسابداری اجتماعی ایران در سال ۱۳۷۸ به صورت خلاصه و بر اساس فرمت جدول شماره ۲ نشان داده شده است. توضیحات کلی در مورد این جدول به شرح زیر می باشد:

چنانکه قبلاً نیز اشاره شد، ارقام مربوط به حاشیه های بازرگانی و حمل و نقل در تقاطع سطر و ستون حساب کالاها و خدمات نشان داده می شود که مجموع این ارقام در سطح کلان صفر بوده ولی در ماتریس تفصیلی حسابداری اجتماعی ارقامی در سطرهاى مربوط به بازرگانی و حمل و نقل به تفکیک کالاهای مختلف منعکس می گردد. در تقاطع حساب کالاها و خدمات (سطر) و حساب تولید (ستون) ماتریس جذب و به عبارت دیگر مصارف واسطه فعالیت های اقتصادی نشان داده می شود. همچنین در تقاطع حساب کالاها و خدمات (سطر) و حساب مصرف درآمد (ستون) مصرف نهایی نهادها که شامل خانوارها و دولت عمومی است منعکس می گردد. ارقام مربوط به موجودی انبار و تشکیل سرمایه ثابت به ترتیب در تقاطع حساب کالاها و خدمات (سطر) و حسابهای سرمایه (نهادی) و تشکیل سرمایه ثابت (رشته فعالیتها) در ستون ها ثبت می گردد. ارزش صادرات به دنیای خارج به تفکیک کالاها و خدمات نیز در تقاطع حساب کالاها و خدمات (سطر) و حساب دنیای خارج (ستون) منعکس می شود. چنانکه در جدول شماره ۳ ملاحظه می گردد، مجموع سطر حساب مربوط به کالاها و خدمات، ارزش ناخالص کالاها و خدمات تولید شده در اقتصاد را نشان می دهد که برابر با ۷۷۸۴۱۴ میلیارد ریال می باشد که به ترتیب جذب مصرف واسطه فعالیت های تولیدی به ارزش ۲۴۱۵۷۲ میلیارد ریال (۳۱ درصد کل ارزش ناخالص تولید) و مصرف نهایی نهادهای خانوار و دولت عمومی به ارزش ۳۰۹۰۸۰ میلیارد ریال، تغییر در موجودی انبار به ارزش ۶۳۵۷ میلیارد ریال، تشکیل سرمایه ثابت به ارزش ۱۲۸۲۸۹ میلیارد ریال و صادرات به ارزش ۹۳۱۱۶ میلیارد ریال شده است. سهم مصرف نهایی خانوارها، مصرف نهایی دولت، تغییر در موجودی انبار، تشکیل سرمایه ثابت و صادرات به ترتیب معادل ۳۲ درصد، ۸ درصد، ۱ درصد، ۱۶ درصد و ۱۲ درصد از کل ارزش ناخالص تولید کالاها و خدمات بوده است. مجموع ستونی حساب کالاها و خدمات نیز نحوه تولید کالاها و خدمات مختلف را نشان می دهد که بخشی از آن شامل کالاهای تولید شده توسط فعالیت های اقتصادی در داخل کشور است که به عنوان

ماتریس ستانده در تقاطع این ستون و سطر حساب تولید نشان داده شده است و بخش دیگر آن شامل واردات از دنیای خارج است که در تقاطع این حساب و حساب دنیای خارج (سطر) منعکس شده است. خالص مالیات بر محصول نیز در تقاطع حساب کالاها و خدمات (ستون) و حساب تخصیص درآمد اولیه (سطر) نشان داده می شود. بر اساس جدول شماره ۳ از کل ۷۷۸۴۱۴ میلیارد ریال کالاها و خدمات عرضه شده در کشور ۹۰ درصد (معادل ۶۹۸۰۳۹ میلیارد ریال) توسط فعالیتهای مختلف اقتصادی در داخل کشور تولید شده و ۸ درصد (معادل ۶۶۳۰۷ میلیارد ریال) از خارج وارد گشته است و ۲ درصد (معادل ۱۴۰۶۸ میلیارد ریال) توسط دولت تحت عنوان خالص مالیات بر محصول از محل تولیدات داخلی و واردات اخذ شده است.

سطر مربوط به حساب تولید، میزان تولید ناخالص فعالیتهای مختلف اقتصادی را با استفاده از ماتریس ستانده که در تقاطع حساب تولید (سطر) با حساب کالاها و خدمات (ستون) ارائه می شود، نشان می دهد. ستون مربوط به حساب تولید نیز ساختار هزینه این فعالیتهای را نشان می دهد که شامل پرداخت بابت خرید کالاها و خدمات واسطه (تقاطع حساب تولید با حساب کالاها و خدمات به عنوان ماتریس جذب)، پرداخت به عوامل تولید تحت عنوان ارزش افزوده (شامل جبران خدمات کارکنان، درآمد مختلط و مازاد عملیاتی و خالص سایر مالیات بر تولید) و استهلاک می باشد. بدین ترتیب بر اساس جدول شماره ۳، ارزش کل تولید (ستانده) فعالیتهای مختلف اقتصادی در سال ۱۳۷۸ در اقتصاد ایران معادل ۶۹۸۰۳۹ میلیارد ریال بوده است که از این میزان ۲۴۱۵۷۲ میلیارد ریال (معادل ۳۵ درصد) جهت خرید کالاها و خدمات واسطه به کار رفته و ۴۵۶۴۶۷ میلیارد ریال (معادل ۶۵ درصد) به صورت ارزش افزوده به عوامل تولید پرداخت شده است. در نتیجه تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه در سال مورد بررسی معادل ۴۵۶۴۶۷ میلیارد ریال بوده است.

در سطر مربوط به حساب ایجاد درآمد به جز ارزش افزوده داخلی ایجاد شده (تقاطع حساب ایجاد درآمد و حساب تولید)، ارزش دستمزد دریافتی شاغلین از دنیای خارج نیز در تقاطع حساب ایجاد درآمد و حساب دنیای خارج ثبت می شود. در سال ۱۳۷۸ مبلغ دریافتی شاغلین مقیم از دنیای خارج معادل ۱۰۵۱ میلیارد ریال بوده است. بدین ترتیب ملاحظه می شود که از کل ۴۵۷۵۱۹ میلیارد ریال درآمد ایجاد شده، ۹۹/۷ درصد توسط عوامل تولید از داخل کشور به صورت ارزش افزوده دریافت شده و ۰/۳ درصد نیز سهم دریافتی عوامل تولید از دنیای خارج بوده است. در ستون مربوط به حساب ایجاد درآمد چگونگی تخصیص درآمد ایجاد شده توسط فعالیتهای تولیدی میان نهادهای مختلف در تقاطع حساب ایجاد درآمد (ستون) و

حساب تخصیص درآمد اولیه (سطر) و همچنین دستمزد پرداختی به خارجیان در تقاطع حساب ایجاد درآمد (ستون) و حساب دنیای خارج (سطر) ثبت می شود. در سال ۱۳۷۸ درآمد ایجاد شده در فعالیتهای تولیدی معادل ۴۵۶۴۴۷ میلیارد ریال بوده است که تحت عناوین مختلف نظیر جبران خدمات، خالص مالیاتها و مازاد عملیاتی و درآمد مختلط به نهادهای مربوطه تعلق گرفته است. همچنین بخشهای نهادی داخلی مبلغ ۱۰۷۲ میلیارد ریال به عنوان جبران خدمات به خارجیان پرداخت نموده اند. شایان ذکر است که بر اساس ماتریس حسابداری اجتماعی ایران در سال ۱۳۷۸ حدود ۳۰ درصد کل ارزش افزوده این سال سهم درآمد مختلط بوده و سهم درآمد نیروی کار مزد و حقوق بگیر از کل ارزش افزوده نیز ۲۲ درصد بوده است.

سطر مربوط به حساب تخصیص درآمد اولیه نحوه تخصیص درآمد اولیه حاصل از منابع مختلف داخلی و خارجی را میان نهادهای جامعه نشان می دهد. در این سطر علاوه بر رقم خالص مالیات بر محصول (تقاطع این حساب با حساب کالاها و خدمات) و رقم تخصیص درآمد ایجاد شده توسط فعالیتهای تولیدی میان نهادهای جامعه (تقاطع این حساب با حساب ایجاد درآمد)، دریافت و پرداخت ناشی از درآمد های مالکیت میان نهادهای مختلف نیز در تقاطع این حساب با حساب تخصیص درآمد اولیه (ستون) ثبت می شود. این اقلام شامل سود بانکی، سود اوراق قرضه، سود اوراق مشارکت، سود توزیع شده شرکتهای، درآمد حاصل از سرمایه گذاری ذخایر بیمه و درآمد مالکیت مربوط به زمین و سایر منابع طبیعی می باشد. همچنین درآمد مالکیت دریافتی از دنیای خارج نیز در تقاطع این حساب با حساب دنیای خارج (ستون) نشان داده می شود. بر اساس جدول شماره ۳ در سال ۱۳۷۸ در مجموع مبلغ ۵۶۴۳۲۳ میلیارد ریال توسط نهادهای مختلف جامعه دریافت شده است که ۲/۵ درصد آن به صورت خالص مالیات بر محصول توسط دولت دریافت شده، ۸۰/۹ درصد آن درآمد خالص ایجاد شده توسط عوامل تولید است که در قالب جبران خدمات، مازاد عملیاتی، درآمد مختلط و خالص مالیات بر تولید به نهادهای مربوطه تخصیص یافته، ۱۶/۶ درصد آن به عنوان درآمدهای انتقالی میان نهادهای مختلف توزیع شده و ۰/۱ درصد نیز توسط نهادهای جامعه به صورت درآمد دارایی از دنیای خارج دریافت شده است. در ستون مربوط به حساب تخصیص درآمد اولیه علاوه بر دریافت و پرداخت ناشی از درآمد های مالکیت میان نهادهای مختلف که در تقاطع این ستون با سطر حساب تخصیص درآمد اولیه ثبت می شود، درآمد اولیه بخشهای نهادی نیز که در واقع همان درآمد ملی کل اقتصاد می باشد در تقاطع این ستون با سطر حساب توزیع ثانویه درآمد نشان داده می شود. درآمد ملی از مجموع خالص

مالیات بر محصول، درآمد ایجاد شده توسط نهادهای مختلف و خالص درآمدهای مالکیت دریافتی و پرداختی از دنیای خارج محاسبه می شود. این رقم در سال ۱۳۷۸ معادل ۴۷۰۰۰۳ میلیارد ریال بوده است که سهم خانوارها، دولت عمومی، نفت و گاز، شرکتهای غیر مالی و شرکتهای مالی از آن به ترتیب معادل ۶۵/۳، ۱۵/۸، ۴/۱، ۱۳/۶ و ۱/۱ درصد بوده است. درآمد مربوط به مالکیت پرداختی به دنیای خارج نیز در تقاطع سطر حساب دنیای خارج با ستون حساب تخصیص درآمد اولیه ثبت می شود که در سال مورد بررسی ۸۲۹ میلیارد ریال بوده است.

در تقاطع حساب توزیع ثانویه درآمد (سطر) با حساب توزیع ثانویه درآمد (ستون)، مبادلات حاصل از انتقالات جاری میان نهادهای جامعه مانند مالیات بر درآمد و ثروت، سهمیه های پرداختی و بهره - مندیهای حاصل از برنامه تامین اجتماعی، خالص حق بیمه های غیر عمر، انتقالات بین المللی و همچنین انتقالات در داخل دولت عمومی ثبت می شود. ارزش این مبادلات در سال ۱۳۷۸ معادل ۴۹۸۶۶ میلیارد ریال بوده است که از این میزان بالاترین پرداختی توسط خانوارها (۵۳ درصد) و بیشترین دریافتی نیز توسط دولت عمومی (۵۹/۵ درصد) صورت گرفته است. انتقالات دریافتی از دنیای خارج و همچنین انتقالات پرداختی به دنیای خارج نیز به ترتیب در تقاطع حساب توزیع ثانویه درآمد (سطر) با حساب دنیای خارج (ستون) و بالعکس نشان داده می شود. ارزش انتقالات پرداختی به دنیای خارج در سال مورد بررسی ۴۷ میلیارد ریال بوده است. با در نظر گرفتن ارقام یاد شده، درآمد قابل تصرف بخشهای نهادی معادل ۴۶۹۹۵۶ میلیارد ریال بدست می آید که در تقاطع حساب مصرف درآمد (سطر) و حساب توزیع ثانویه درآمد (ستون) ثبت می شود. در ستون حساب مصرف درآمد، چگونگی تخصیص درآمد قابل تصرف نهادها میان مصرف نهایی (در تقاطع با سطر حساب کالاها و خدمات) و پس انداز (در تقاطع با سطر حساب سرمایه نهادی) نشان داده می شود. در جدول شماره ۳ مصرف نهایی خانوارها و دولت و همچنین پس انداز کلیه بخشهای نهادی به صورت یکجا نشان داده شده است که به ترتیب معادل ۳۰۹۰۸۰ و ۱۶۰۸۷۶ میلیارد ریال بوده است. از کل پس انداز ناخالص ملی در سال ۱۳۷۸، ۳۳/۲ درصد به شرکتهای غیر مالی، ۳۱/۱ درصد به خانوارها، ۱۹/۷ درصد به دولت عمومی و بقیه نیز به نفت و گاز و شرکتهای مالی اختصاص داشته است.

در تقاطع سطر و ستون حساب سرمایه نهادی (مجموع خالص تحصیل دارایی های تولید نشده غیر مالی و خالص انتقالات سرمایه ای دریافتی و پرداختی به تفکیک بخشهای نهادی نشان داده می شود که

ارزش انتقالات مذکور در سال مورد بررسی برای کلیه بخشهای نهادی معادل ۲۰۳۱۳ میلیارد ریال بوده است. در تقاطع سطر حساب سرمایه (نهادی) با ستون حساب مالی میزان تغییر در بدهیهای بخشهای نهادی بر حسب ابزارهای مختلف مالی ثبت می شود که در سال ۱۳۷۸ در مجموع ۱۹۴۹۲۹ میلیارد ریال بوده است. در تقاطع ستون حساب سرمایه (نهادی) با سطرهای حساب کالاها و خدمات و همچنین حساب تشکیل سرمایه ثابت (رشته فعاليتها) به ترتیب میزان تغییر در موجودی انبار به عنوان سرمایه احتیاطی و همچنین میزان سرمایه گذاری نهادهای جامعه به منظور ایجاد ظرفیت تولیدی در فعاليتهای مختلف اقتصادی توسط بخشهای نهادی نشان داده می شود. اقلام فوق در سال مورد بررسی به ترتیب معادل ۶۳۵۷ میلیارد ریال و ۱۲۸۲۸۹ میلیارد ریال بوده است. در تقاطع ستون حساب سرمایه (نهادی) با سطر حساب مالی میزان تغییر در دارایی های بخشهای نهادی بر حسب ابزارهای مختلف مالی نشان داده می شود که در مجموع معادل ۲۲۲۹۲۸ میلیارد ریال بوده است.

در تقاطع ستون حساب تشکیل سرمایه ثابت و سطر حساب کالاها و خدمات، میزان سرمایه گذاری رشته فعاليتهای تولیدی در محصولات و کالاهای مختلف نشان داده می شود که در سال ۱۳۷۸ معادل ۱۲۸۲۸۹ میلیارد ریال بوده است. در تقاطع سطر حساب مالی و ستون حساب دنیای خارج و بالعکس نیز به ترتیب میزان تغییر در دارایی ها و بدهی های مالی دنیای خارج ثبت می شود که این اقلام در سال مورد بررسی معادل ۸۷۸۶ میلیارد ریال و ۳۶۷۸۵ میلیارد ریال بوده است. تقاطع سطر و ستون حساب دنیای خارج نیز میزان مازاد یا کسری جاری اقتصاد را نشان می دهد که بر اساس ماتریس حسابداری اجتماعی سال ۱۳۷۸، اقتصاد ایران در این سال با کسری معادل ۲۷۹۹۹ میلیارد ریال مواجه بوده است.

جدول شماره ۲

تصویری کلی از ماتریس حسابداری اجتماعی (SAM)

حسابها	کالاها و خدمات	تولید	ایجاد درآمد	تخصیص درآمد اولیه	توزیع ثانویه درآمد	مصرف درآمد	سرمايه (نهادی)	تشکیل سرمايه ثابت (فعاليتها)	مالی	دنیای خارج (جاری)	دنیای خارج (سرمايه)	جمع
کالاها و خدمات	ماتریس حاشیه حمل نقل و بازرگانی	هزینه های واسطه				مصرف نهایی	تغییر در موجودی انبار	تشکیل سرمايه ثابت		صادرات		
تولید	ستانده											
ایجاد درآمد		ارزش افزوده								دستمزد دریافتی از خارج		
تخصیص درآمد اولیه	خالص مالیات بر محصول		درآمد خالص ایجاد شده	درآمد دارایی						درآمد دارایی از خارج		
توزیع ثانویه درآمد				درآمد ملی (درآمد اولیه)	مالیاتهای جاری و انتقالات					انتقالات جاری دریافتی از خارج		
مصرف درآمد					درآمد قابل تصرف							
سرمايه (نهادی)						پس انداز	انتقالات سرمايه ای		تغییر در بدهیها			
تشکیل سرمايه ثابت (فعاليتها)		استهلاک					تشکیل سرمايه ثابت					
مالی							تغییر در داراییها					
دنیای خارج (جاری)	واردات		دستمزد پرداختی به خارج	درآمد دارایی پرداختی به خارج	انتقالات پرداختی به خارج							
دنیای خارج (سرمايه)									تراز جاری خارجی			
جمع												

جدول شماره ۳

ماتریس حسابداری اجتماعی کلان اقتصاد ایران در سال ۱۳۷۸

ارقام به قیمت‌های جاری - میلیارد ریال

حسابها	کالاها و خدمات	تولید	ایجاد درآمد	تخصیص درآمد اولیه	توزیع ثانویه درآمد	مصرف درآمد	سرمایه (نهادی)	تشکیل سرمایه ثابت (فعالیتها)	مالی	دنیای خارج	جمع
کالاها و خدمات		۲۴۱۵۷۲				۳۰۹۰۸۰	۶۳۵۷	۱۲۸۲۸۹		۹۳۱۱۶	۷۷۸۴۱۴
تولید	۶۹۸۰۳۹										۶۹۸۰۳۹
ایجاد درآمد		۴۵۶۴۶۷								۱۰۵۱	۴۵۷۵۱۹
تخصیص درآمد اولیه	۱۴۰۶۸		۴۵۶۴۴۷	۹۳۴۹۱						۳۱۷	۵۶۴۳۲۳
توزیع ثانویه درآمد				۴۷۰۰۰۳	۴۹۸۶۶						۵۱۹۸۶۹
مصرف درآمد					۴۶۹۹۵۶						۴۶۹۹۵۶
سرمایه (نهادی)						۱۶۰۸۷۶	۲۰۳۱۳		۱۹۴۹۲۹	۱۷۶۹	۳۷۷۸۸۸
تشکیل سرمایه ثابت (فعالیتها)							۱۲۸۲۸۹				۱۲۸۲۸۹
مالی							۲۲۲۹۲۸			۸۷۸۶	۲۳۱۷۱۴
دنیای خارج	۶۶۳۰۷		۱۰۷۲	۸۲۹	۴۷				۳۶۷۸۵	-۲۷۹۹۹	۷۷۰۴۰
جمع	۷۷۸۴۱۴	۶۹۸۰۳۹	۴۵۷۵۱۹	۵۶۴۳۲۳	۵۱۹۸۶۹	۴۶۹۹۵۶	۳۷۷۸۸۸	۱۲۸۲۸۹	۲۳۱۷۱۴	۷۷۰۴۰	۴۳۰۳۰۵۲

منابع و مآخذ

منابع فارسی

- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، جداول داده - ستانده اقتصاد ایران سال ۱۳۷۸، اداره حسابهای اقتصادی، تیر ۱۳۸۴
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، حسابهای ملی ایران، حساب تولید تا حساب مالی به تفکیک بخش های نهادی اقتصاد بر اساس سیستم حسابهای ملی ۱۹۹۳ (SNA۹۳)، اداره حسابهای اقتصادی، خرداد ۱۳۸۵
- مرکز تحقیقات اقتصاد ایران طرح تحقیقاتی محاسبه ماتریس حسابداری اجتماعی برای اقتصاد ایران سال ۱۳۷۵ (گزارش نهایی)، دانشکده اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۸۲
- بانویی، علی اصغر، آثار سیاستهای اقتصادی بر رفاه خانوار - مطالعه کاهش یارانه حاملهای انرژی و کالاهای اساسی، موسسات مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۸۴
- مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، معاونت پژوهشی، بررسی آثار و تبعات یکسان سازی نرخ ارز در بازارهای مختلف اقتصاد ایران با استفاده از الگوی ماتریس حسابداری اجتماعی، ۱۳۸۱

منابع انگلیسی

- Commission of the European Communities, International Monetary Fund, Organization for Economic Co-Operation And Development, United Nations, World Bank (۱۹۹۳), "System of National Accounts (۱۹۹۳)".
- Huseyin, SEN (۱۹۹۶) "Social Accounting Matrix (SAM) And Its Implications For Macroeconomic Planning".
- Pyatt, G., and J.I.Round (۱۹۸۵) "Social Accounting Matrices, A Basis for Planning" Washington, D.C.: World Bank.

- Pyatt, G., and J.I.Round (1977) "Social Accounting Matrices for Development Planning, " Review of Income and Wealth, series 23, no.4, December, pp.339-64.